

Projekt

z dnia 10 września 2015 r.

Zatwierdzony przez

2015-84300

Uchwała Nr

Rady Miasta Rybnika

z dnia 2015 r.

w sprawie przyjęcia Programu Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika na lata 2015-2023

Na podstawie:

- art. 110 ust. 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.),
- art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 594 ze zm.)

na wniosek Prezydenta Miasta, po zaopiniowaniu przez Komisję Zdrowia i Pomocy Społecznej,

Rada Miasta Rybnika

uchwała:

§ 1. Przyjąć *Program Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika na lata 2015-2023*, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Odpowiedzialnym za wykonanie uchwały jest Dyrektor Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik do Uchwały Nr
Rady Miasta Rybnika
z dnia 2015r.

**PROGRAM AKTYWNOŚCI LOKALNEJ DLA MIASTA RYBNIKA
NA LATA 2015-2023**

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Usytuowanie dzielnic objętych działaniami w ramach Programu Aktywności Lokalnej	5
1.1. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Niedobczyce	5
1.2. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Boguszowice	7
1.3. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Paruszowiec–Piaski	7
1.4. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Niewiadom	8
2. Uzasadnienie działania	9
3. Mapa zasobów	16
3.1. Dzielnica Niedobczyce	16
3.2. Dzielnica Boguszowice Osiedle	17
3.3. Dzielnica Paruszowiec–Piaski	20
3.4. Dzielnica Niewiadom	21
4. Mapa potrzeb	22
5. Cele Programu	29
5.1. Wskaźniki	30
6. Grupy docelowe	31
7. Sposób i metody realizacji	32
8. Zadania	33
8.1. Zadanie I Aktywna Integracja	33
8.1.1. Stworzenie Programu Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika i przyjęcie Programu uchwałą Rady Miasta Rybnika	33
8.1.2. Zdiagnozowanie bezpośredniego środowiska lokalnego, z którym prowadzona będzie praca – tworzenie i ewaluacja mapy zasobów i potrzeb środowiska lokalnego	33
8.1.3. Tworzenie koalicji na rzecz środowiska lokalnego na trzech dzielnicach	33
8.1.4. Realizacja Programu w podziale na trzy grupy uczestników z trzech dzielnic	33
8.1.5. Ocena realizacji działań w ramach Programu w zakresie grupowym i indywidualnym – w trakcie trwania programu oraz na zakończenie	34
8.2. Zadanie II. Zasiłki	34
8.3. Zadanie III Instrumenty reintegracji zawodowej	34
8.3.1. Organizacja staży zawodowych	34
8.3.2. Organizacja szkoleń zawodowych	34
8.3.3. Trener pracy	34
8.3.4. Monitorowanie działań zmierzających do podjęcia pracy	34
8.3.5. Organizacja prac społecznie użytecznych	34
8.4. Zadanie IV. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu	34
9. Budżet Programu	35
10. Harmonogram realizacji Programu na lata 2015-2017	37
11. Realizatorzy Programu oraz podział odpowiedzialności	39

WPROWADZENIE

Z jednej strony warunki życia rybniczian poprawiają się, z drugiej strony – istnieje grupa osób wykluczonych - tych, którym pracę jest znaleźć najtrudniej: długotrwale bezrobotnych, przyzwyczajonych do życia z zasiłków i dotacji, nie wierzących w zmianę swojej sytuacji. Na tym tle najpoważniejszym wyzwaniem wydaje się przerwanie zakłętego kręgu – kręgu dziedziczenia negatywnych wzorców funkcjonowania. Dlatego tworzenie się i rozwój underclass, jest jednym z poważniejszych problemów społecznych. Underclass rozumiana jest jako zbiorowość jednostek ulokowanych w bezpośredniej bliskości przestrzennej, która funkcjonuje poza głównym nurtem życia społecznego¹. Charakterystyczne dla nich jest przyjmowanie strategii życiowych, polegających na zapewnieniu minimum potrzeb egzystencjonalnych, nie planowanie przyszłości. Powstawaniu takich zbiorowości underclass sprzyja przede wszystkim zgrupowanie mieszkań socjalnych na jednym obszarze.² Ludzi z rejonów underclass charakteryzuje z jednej strony brak perspektywnej orientacji, czyli zapewnianie tylko minimalnego poziomu zaspokojenia potrzeb pozwalających na egzystencję bez rozpatrywania możliwości zmiany swojej sytuacji życiowej. Bierność członków tej społeczności i strategie życiowe z niej wynikające, przejmowane są przez następne pokolenia, co prowadzi do reprodukcji biedy, a przede wszystkim przeświadczenia o niemożności wpływu na własne życie. Taka reprodukcja wzorców kulturowych, powodujących poszerzanie się enklaw biedy, występuje także w Rybniku– Niewiadomiu, Boguszowicach, Niedobczycach i na Paruszowcu–Piaski. Dotychczasowa praktyka pomocy społecznej nie jest w stanie skutecznie walczyć z tym problemem. Rozwiązaniem alternatywnym jest rozwój trzeciej metody pracy socjalnej, realizowanej w ramach Programu Aktywności Lokalnej, organizowanie społeczności lokalnej. Metoda opiera się na założeniu, że efektywne wspomaganie oraz pełna integracja ze społeczeństwem osób i rodzin, szczególnie ze środowisk i obszarów marginalizowanych, nie są możliwe bez odpowiedniego zmieniania ich środowiska życia, w tym społeczności lokalnej, w której żyją³. Rozwój społeczności lokalnej, niezbędny do wprowadzenia trwałych zmian w obszarach underclass, ma na celu nie tylko zwalczanie ubóstwa i nierówności społecznych, ale także tworzenie aktywnego obywatelstwa, angażowanie ludzi we wspólne działanie na rzecz zbiorowości⁴. Celem takich działań jest wzmocnienie pewności siebie, tworzenie podmiotowości ludzi, budowanie lokalnych sieci współpracy.

W ostatnich latach przechodzi się do stosowania pojęcia włączenia społecznego, które ma mniej pejoratywne znaczenie niż wykluczenie społeczne. Włączenie społeczne (inkluzyja społeczna) rozumiana jest jako proces włączania jednostek, grup czy kategorii społecznych w funkcjonowanie szerszego społeczeństwa i bezpośrednio powiązane jest z integracją. Jest zjawiskiem odwrotnym do wykluczenia społecznego i marginalizacji. Nadal jednak oba pojęcia stosowane są wymiennie. „Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020” podkreśla, że priorytetem działań powinna być praca wobec całych społeczności, która ma prowadzić do pełnego włączenia członków środowiska lokalnego⁵. Rozwój społeczności lokalnej jest jedną z metod pracy socjalnej (obok metody indywidualnego przypadku i metody grupowej). Ze względów organizacyjnych metoda nie jest powszechnie stosowana. Dla skutecznej pracy metodą organizowania społeczności lokalnej, konieczne są zmiany w organizacji i funkcjonowaniu ośrodków pomocy społecznej, uwzględniające tworzenie sprzyjających warunków dla pracowników, zajmujących się animacją środowiskową⁶. Z drugiej strony proces zmian odbywa się powoli, zmiany w ludziach nie zachodzą z dnia na dzień, ważne jest upodmiotowienie klientów Ośrodka – osób

¹ Dr Andrzej Górny, dr Agata Zygmunt „Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika”, s. 131-139

² Dr Andrzej Górny, dr Agata Zygmunt „Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika”, s. 133

³ Tomasz Kaźmierczak, Barbara Bąbska, Magdalena Popłońska – Kowalska, Marek Rymsza, Środowiskowe role zawodowe pracownika socjalnego, Maj 2013, s. 7

⁴ Alan Baarr, Stuard Hashagen, Jak osiągnąć lepszy rozwój społeczności lokalnych. Podręcznik do planowania i ewaluacji, s. 9

⁵ Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020” s.68-69

⁶ <http://cal.boris.org.pl/> 19.01.2010 r.

wykluczonych społecznie, niezbędne jest wytworzenie sprawstwa i wiary w możliwość zmiany na lepsze. To powoduje trudność w udowodnieniu i pokazaniu konkretnych dowodów zmiany w środowiskach wykluczonych społecznie.

Program Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika na lata 2015-2023, zwany dalej „Programem” lub „PAL”, jest realizowany w ramach projektu „*Alternatywa*” - współfinansowanego w ramach Osi Priorytetowej IX *Włączenie społeczne* Działania 9.1 *Aktywna integracja* Poddziałania 9.1.6, skierowane są do mieszkańców Rybnika: Niedobczyc i Paruszowca–Piaski, Niewiadomia i Boguszowic. Mają one na celu przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu na poziomie subiektywnego odczucia społeczności lokalnych tych dzielnic, ale również na poziomie obiektywnej oceny innych mieszkańców miasta. Realizacja PAL wpłynie również na stworzenie pozytywnego wizerunku Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku. Program obejmuje jedną nową dzielnicę – Niewiadom oraz realizowany będzie we wcześniej już realizowanych dzielnicach w ramach Programu Aktywności Lokalnej:

- „Moja dzielnica – moje miejsce”, który realizowany jest w Boguszowicach od 2009 roku,
- „Czas na zmiany”, realizowany w Niedobczycach od 2011 roku,
- „Dzielnica z pomysłem” realizowany na Paruszowcu–Piaski od 2012 roku.

Program Aktywności Lokalnej obejmuje działania realizowane na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej oraz rozwiązywania problemów społeczności lokalnej, mające na celu udzielenie wsparcia, ukierunkowanego na zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w życiu społecznym oraz rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. Ważne jest podejście zakładające spojrzenie całościowe – nie tylko na jednostkę, ale także na otoczenie. Z jednej strony kładziony jest nacisk na rozwój osobowościowy uczestników Programu, który w założeniu ma prowadzić do powrotu na rynek pracy. Zwalczane są indywidualne bariery, utrudniające powrót na rynek pracy. Z drugiej strony - wsparciem zostanie otoczona rodzina, która jako fundament życia społecznego, powinna od samego początku być wspierana w napotykanym trudnościach i tak ukierunkowywana, by mogła w przyszłości umiejętnie i samodzielnie rozwiązywać problemy. Działaniami objęta ma zostać nie tylko najbliższa rodzina, ale i otoczenie jednostki, gdyż daje to możliwość skutecznej walki z wykluczeniem społecznym. Program Aktywności Lokalnej daje możliwość realizowania działań zaradczych w obszarze underclass. Pozwala na realizowanie pracy socjalnej wszystkimi trzema metodami pracy socjalnej, ze szczególnym naciskiem na metodę organizowania społeczności lokalnych. Pozwala na budowanie kapitału społecznego klientów pomocy w społeczności lokalnej, czyli na odbudowaniu ich więzi z innymi ludźmi. W tym pomagać mogą partnerstwa lokalne dla realizacji celów społecznych.

Program jest zgodny z:

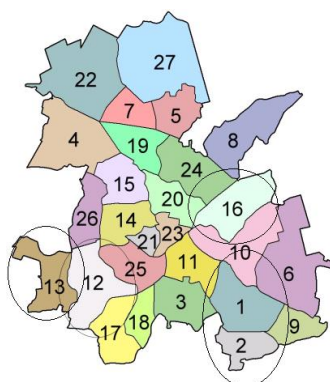
1. ustawą z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*, której art. 3 ust. 2 ustawy stanowi: „zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie sytuacjom, o których mowa w art. 2 ust. 1, przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem”;
2. Narodową Strategią Integracji Społecznej dla Polski. Celem Strategii jest: wspieranie integracji społecznej, aby uniknąć pojawienia się trwale zmarginalizowanej klasy ludzi niezdolnych do funkcjonowania w społeczeństwie. Cel ten ma być osiągnięty przez: zachęcanie wszystkich obywateli do społecznej odpowiedzialności i aktywnego zaangażowania w walce przeciw społecznemu wykluczeniu, promowanie i motywowanie do działania przez same osoby zagrożone wykluczeniem lub wykluczone, promowanie i motywowanie do pracy społecznej na rzecz integracji swego środowiska, pomoc osobom zagrożonym ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz samopomoc;
3. Krajowym Programem Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020, w którym zgodnie z Priorytetem III *Aktywna Integracja w społeczności lokalnej*, prowadzenie projektów aktywności lokalnej jest jednym z priorytetów skutecznego rozwoju społeczności lokalnej.

4. Strategią Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020, w której w celu strategicznym: *przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu*, wskazano cel szczegółowy: *prowadzenie i wspieranie działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup do życia społecznego*;
5. Strategią Polityki Społecznej dla Miasta Rybnika na lata 2009-2015, przyjętą Uchwałą Nr 489/XXXV/2009 Rady Miasta Rybnika z dnia 21 stycznia 2009 r., zgodnie z którą Program Aktywności Lokalnej przyczyni się do realizacji celu generalnego Strategii: *tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia, sprzyjającego rozwojowi społecznemu Rybnika i jego mieszkańców oraz przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu*.

1. Usytuowanie dzielnic objętych działaniami w ramach Programu Aktywności Lokalnej

Miasto Rybnik położone jest w południowo-zachodniej części województwa Śląskiego, w obrębie Kotliny Raciborsko-Oświęcimskiej na Płaskowyżu Rybnickim na wysokości 210-290 m n.p.m. nad rzeką Nacyną (dopływ Rudy) i Rudą (dopływ Odry). Północną część Miasta stanowi Wysoczyzna Golejowska. Miasto położone jest na południowy zachód od Katowic. Miasto tworzy 27 dzielnic, każda posiada swoją własną historię oraz kulturową odrębność.

Rys.1. Dzielnice Rybnika

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2004-2006

Dzielnice Rybnika: 1. Boguszowice Stare, 2. Boguszowice Osiedle, 3. Chwałowice, 4. Chwałęcice, 5. Golejów, 6. Gotartowice, 7. Grabownia, 8. Kamień, 9. Kłokocin, 10. Ligota Ligocka Kuźnia, 11. Meksyk, 12. Niedobczyce, 13. Niewiadom, 14. Maroko-Nowiny, 15. Orzepowice, 16. Paruszowiec – Piaski, 17. Popielów, 18. Radziejów, 19. Rybnicka Kuźnia, 20. Rybnik – Północ, 21. Smolna, 22. Stodoły, 23. Śródmieście, 24. Wielopole, 25. Zamyśłów, 26. Zebrzydowice, 27. Ochojec

1.1. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Niedobczyce

Dzielnica Niedobczyce jest położona na kilku wzgórzach oraz w rozległej dolinie wzdłuż rzeki Nacyny. Od południa Niedobczyce sąsiadują z miastem Radlin, ze wschodu z Dzielnicą Popielów, z zachodu Niewiadomem, z północnego wschodu z Dzielnicą Zamyśłów oraz z Dzielnicą Zebrzydowice z północnego zachodu.

Zgodnie z przeprowadzoną analizą w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Rybnika*⁷ rozwój Rybnika następuje głównie na osi północ-południe poprzez wypełnianie struktury osadniczej dzielnic: Zamysłów, Orzepowice, Wielopole, Golejów, Niedobczyce, Popielów i Ochojec.

Na terenie dzielnicy występuje zarówno zabudowa jednorodzinna, śródmiejska, osiedla dawnych kolonii robotniczych (wpisane do rejestru zabytków) oraz blokowiska. Tereny dawnej kopalni „Rymer” zostały poddane ponownemu zagospodarowaniu, gdzie utworzono strefę przemysłową. Dawne zwałowiska zrekultywowano. Na wskazanym terenie znajduje się również wpisany do rejestru zabytków park przyosiedlowy, przylegający do ulic Paderewskiego i Barbary.

Nadal odczuwalne są szkody górnicze, chociaż kopalnia „Rymer” już nie funkcjonuje. W Niedobczycach występują oznaki biologicznej degradacji terenu, jako wynik prowadzonej eksploatacji węgla kamiennego. Na powierzchni ujawniają się szkody górnicze w postaci uszkodzeń obiektów kubaturowych oraz obiektów infrastruktury technicznej, zmian rzeźby terenu i tworzenia się bezodpływowych zalewisk⁸.

Według zapisów *Studium uwarunkowań (...)* Dzielnica Niedobczyce jest objęta programami naprawczymi i poddana rewitalizacji. Na jej terenie znajduje się zabudowa zaliczona do strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej - teren zabudowy osiedla robotniczego „Rymer” w Niedobczycach.⁹ Z zapisów w *Lokalnym Programie Rewitalizacji* wynika, że „konieczne są również inwestycje w zakresie przestrzeni publicznych (drogi, chodniki, mała architektura, poprawa estetyki budynków), a także niezbędne inwestycje w poprawie infrastruktury społecznej. Planowany jest także rozwój funkcji usługowych, które umożliwią zaspokajanie potrzeb mieszkańców. Powinno się to przyczynić także do zmniejszenia natężenia i koncentracji problemów społecznych, których nasilenie jest odczuwalne w tej części miasta”.

Wieś Niedobczyce sięga swoimi początkami XIII wieku. Głównym zajęciem mieszkańców Niedobczyc było rolnictwo, hodowla zwierząt, a zwłaszcza hodowla ryb w stawach¹⁰. Pierwsza wzmianka o Niedobczycach pochodzi z 1211 roku, zaś w 1218 roku wieś podarowano klasztorowi Norbertanek z Rybnika. Najprawdopodobniej nazwa pochodzi od imienia dawnego pana tej miejscowości: Niedobka czy Niedobki. W XIII wieku Niedobczyce nie mogły mieć więcej niż 30 mieszkańców. Pierwsze dokładniejsze dane z około 1600 roku mówią, że w Niedobczycach były 24 domostwa czyli około 190 mieszkańców. Do 1791 roku liczba mieszkańców wzrosła. W połowie XIX wieku otwarto linię kolejową Rydułtowy – Rybnik – Orzesze. Przystanki były między innymi: w Rydułtowach, Niewiadomiu, Niedobczycach i Rybniku. Wskutek powstania kolei i rozwoju przemysłu węglowego (m.in. w Rydułtowach) w 1858 roku Niedobczyce liczyły już 617 mieszkańców, zasiedlających 92 domy. Przełomowym wydarzeniem dla Niedobczyc było wybudowanie w latach 1892-96 kopalni, która z czasem otrzymała niemiecką nazwę „Romer”. W 1904 roku wybudowano szkołę nr 1 (obecnie SP nr 21), a w 1912 roku szkołę nr 2 (obecnie Gimnazjum nr 11). W 1921 roku został wybudowany kościół parafialny Najświętszego Serca Pana Jezusa. W 1936 roku zmieniono nazwę kopalni na podobnie brzmiącą „Rymer” - ku czci pierwszego wojewody śląskiego Józefa Rymera. Kopalnia ta spowodowała dynamiczny rozwój Niedobczyc, które już w 1910 roku liczyły ok. 3 tys. mieszkańców, zaś w 1931 roku aż 6 tys. Miejscowość powiększała się więc bardzo dynamicznie i w 1955 roku w połączeniu z Niewiadomiem Dolnym i Górnym, Popielowem i Radziejowem uzyskała prawa miejskie. Ten stan trwał do 1975 roku, kiedy Niedobczyce stały się jedną z dzielnic Rybnika. W 1968 roku uruchomiono pierwszą linię

⁷ Uchwała Rady Miasta Rybnika nr 277/XXII/2008 z dnia 24 stycznia 2008 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Rybnika

⁸ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007-2013, przyjęty Uchwałą Rady Miasta Rybnika 663/XLV/2009 z dnia 25.11.2009 r.

⁹ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007-2013, przyjęty Uchwałą Rady Miasta Rybnika 663/XLV/2009 z dnia 25.11.2009 r.

¹⁰ http://www.brs.yoyo.pl/index.php?option=com_content&task=archivecategory&year=2007&month=11&module=1

autobusową Rybnik - Biertułtowy, a nieco później Rybnik - Wodzisław.¹¹ W połowie lat 90. XX wieku, kopalnia „Rymer” została postawiona w stan likwidacji i połączona z kopalnią Chwałowice. Związane to było z przemianami gospodarczymi, jakie miały miejsce w naszym kraju, co postawiło przyszłość Niedobczyc pod wielkim znakiem zapytania. Po latach przeobrażeń sytuacja się ustabilizowała i powoli dzielnica wchodzi na nową ścieżkę rozwoju.

1.2. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Boguszowice

Boguszowice Stare i Osiedle są dzielnicami miasta Rybnika, które graniczą z Dzielnicami: Kłokocin, Gotartowice, Ligota - Ligocka Kuźnia, Meksyk, Chwałowice, a także Gminą Świerklany i Miastem Żory.

Pierwsze wzmianki o osadzie na terenie dzisiejszych Boguszowic pochodzą z 1000 roku. Pierwotna nazwa miejscowości nie jest znana, zaś obecna wywodzi się od imienia jej XIII-wiecznego właściciela Bogusława. Wieś została przekazana w ręce zakonu cystersów. Dzięki nim powstała już w XIV wieku boguszowicka parafia oraz wybudowano w 1717 roku drewniany kościółek pod wezwaniem Św. Wawrzyńca (zabytkowy kościółek został przeniesiony do Ligockiej Kuźni). Typowo rolnicza wieś zaczęła szybko się rozwijać po wybudowaniu na jej obrzeżach w 1916 roku kopalni „Bluechera” (dziś kopalnia „Jankowice”). Wraz z kopalnią zaczęło powstawać osiedle robotnicze, tzw. „familoki”, do których sprowadzali się przyjezdni, którzy znajdowali zatrudnienie w kopalni (w późniejszym okresie powstało całe osiedle mieszkaniowe). W okresie międzywojennym do najważniejszych inwestycji w gminie należało: wybudowanie kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa, Szkoły Podstawowej nr 16 (obecnie Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 6) oraz utwardzenie dzisiejszej ulicy Małachowskiego. W latach 1962-1975 Boguszowice posiadały prawa miejskie i liczyły ok. 20 tysięcy mieszkańców. W 1975 roku zostały włączone do Rybnika. Stopniowo następował rozwój Boguszowic, by w końcu przyjąć formę dzisiejszą - dwóch dzielnic Miasta Rybnika.

1.3. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Paruszowiec–Piaski

Dzielnica Paruszowiec–Piaski położona jest na północny wschód od centrum miasta przy trasie Rybnik – Bytom. Paruszowiec–Piaski sąsiaduje z Przegędzą oraz dzielnicami miasta: Ligota–Ligocka Kuźnia, Rybnik–Północ, Wielopole oraz Kamień. Na terenie dzielnicy występuje zarówno zabudowa jednorodzinna, jak i osiedla dawnych kolonii robotniczych (wpisane do rejestru zabytków) oraz blokowiska. Średnia gęstość zaludnienia jest powyżej średniej w mieście Rybniku. Na tym terenie występują zabytki wpisane do rejestru zabytków, między innymi historyczne budynki dawnej Huty Silesia, stacja kolejowa Rybnik – Paruszowiec, zespół urbanistyczny osiedla przy ulicy Słonecznej, wiadukt i most kolejowy oraz osiedla dawnych kolonii robotniczych. Według *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Rybnika*, przyjętego przez Radę Miasta Rybnika Uchwałą Nr 535/XXXIV/2005 z dnia 27 kwietnia 2005 roku ze zm. teren zabudowy przemysłowej byłych zakładów Huty „Silesia” oraz unikalna konstrukcja przystanku kolejowego Rybnik – Paruszowiec powinny zostać objęte programami naprawczymi i poddanymi rewitalizacji¹².

Zgodnie z *Programem Ochrony Środowiska dla Miasta Rybnika*, przyjętym Uchwałą Nr 292/XIX/2004 Rady Miasta Rybnika z dnia 24 marca 2004 roku teren Dzielnicy Paruszowiec–

¹¹ *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007-2013*, przyjęty Uchwałą Rady Miasta Rybnika 663/XLV/2009 z dnia 25 listopada 2009 r.

¹² *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Rybnika* (Uchwała Nr 535/XXXIV/2005 Rady Miasta Rybnika z dnia 27.04.2005 r.), s.55

Piaski należy do jednych z najbardziej zalesionych terenów Miasta. Prawie 32% powierzchni lasów i zadrzewienia występuje w Dzielnicach Paruszowiec–Piaski i Ligota¹³. Z kolei z *Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007-2013*, przyjętego Uchwałą Nr 663/XLV/2009 Rady Miasta Rybnika z dnia 25 listopada 2009 roku wynika, że „*Paruszowiec–Piaski to dzielnica uchodząca z jednej strony za enklawę spokoju i bezpieczeństwa. Z drugiej jednak strony, wskaźniki społeczne pokazują, iż koncentruje się tam wysoka stopa bezrobocia i duży poziom zagrożenia wykluczeniem społecznym. Sytuację potęguje fakt, że znikoma liczba mieszkańców jest zatrudnionych w firmach działających na terenach po byłej hucie. Dodatkowo wiele starszych budynków mieszkalnych („familoków”) wymaga podjęcia działań rewitalizacyjnych*”¹⁴.

Nazwa Dzielnica Paruszowiec–Piaski historycznie składała się z trzech części: Paruszowca, Piasków i Zastawu. „Paruszowiec” wywodzi się prawdopodobnie od imienia „Parus”, „Piaski” wskazują na rodzaj tamtejszej gleby, zaś „Zastaw” zlokalizowany jest za stawem i rzeką Rudą. Nazwa pozostała jednak dwuczłonowa: Paruszowiec–Piaski¹⁵.

Na jej terenie w 1753 roku z inicjatywy hrabiego Emanuela Węgierskiego wybudowano hutę. Przez dłuższy okres była rozbudowywana i przechodziła z rąk do rąk (m.in. właścicielem został król Prus, następnie berliński bankier Izidor Mamrotha). Dopiero w 1898 roku huta zasłynęła z produkcji garnków i otrzymała nazwę „Silesia”. Dzięki jej istnieniu dzielnica rozwijała się, gdyż nie tylko była źródłem utrzymania (pracy), mieszkania w okolicznych „familokach”, ale na przestrzeni blisko 250 lat integrowała „miejscowych” z „przyjezdnymi”. Innym ważnym aspektem rozwoju dzielnicy było jej położenie na trasie kolejowej Rybnik-Katowice i Rybnik-Żory. Powstanie linii kolejowych na trasie Rybnik-Katowice (1856 rok) i Rybnik-Żory (1936 rok) spowodowało utworzenie dwóch przystanków: „Paruszowiec” i „Piaski”.

Pierwsza szkoła w dzielnicy znajdowała się przy obecnej ulicy Mikołowskiej, prawdopodobnie już w XVIII wieku. Najpierw drewniany, później murowany budynek został zburzony ok. 1910 roku, po wybudowaniu nowych szkół w Ligocie i na Piaskach. Z pewnością ważnym wydarzeniem było przyłączenie w 1926 roku Paruszowca do Rybnika. Z najnowszej historii dzielnicy należy odnotować utworzenie w 1989 roku samodzielnej parafii i budowa kościoła pod wezwaniem Św. Jana Sarkandra.

Aktualnie obszar dzielnicy zaliczany jest do terenów przemysłowych i produkcyjnych oraz terenów użytków przemysłowych¹⁶. W chwili obecnej tereny po nieczynnej hucie są znów wykorzystywane do celów produkcyjnych, o czym świadczą dobrze prosperujące na nich zagraniczne przedsiębiorstwa.

1.4. Usytuowanie i rys historyczny Dzielnicy Niewiadom

Dzielnica Niewiadom położona jest w południowo-zachodniej części Miasta. Niewiadom sąsiaduje z Piecami, Radlinem i Rydułtówami oraz dzielnicą Miasta Niedobczyce. W obszarze dzielnicy występuje zarówno zabudowa jednorodzinna, jak i osiedla dawnych kolonii robotniczych (wpisane do rejestru zabytków) oraz blokowiska. Na tym terenie występują zabytki wpisane do rejestru zabytków objętych ścisłą ochroną konserwatorską - teren zabudowań górniczych z szybami wydobywczymi Zabytkowej Kopalni *Hoym-Ignacy*, oraz pośredniej ochrony konserwatorskiej - teren zabudowań górniczych położonych na wschód i południowy-wschód od głównych zabudowań

¹³ *Program Ochrony Środowiska dla Miasta Rybnika* (Uchwała nr 292/XIX/2004 Rady Miasta Rybnika z dnia 24.03.2004 r.), s. 103

¹⁴ *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007–2013* (Uchwała Nr 663/XLV/2009 Rady Miasta Rybnika z dnia 25.11.2009 r.), s.118

¹⁵ <http://www.rybnik.eu/index.php?id=72>, 23.02.2012 r.

¹⁶ *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007-2013*, s. 23

Zabytkowej Kopalni Hoym - Ignacy. Według *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Rybnika*, przyjętego przez Radę Miasta Rybnika Uchwałą Nr 535/XXXIV/2005 z dnia 27 kwietnia 2005 roku ze zm. Tereny te powinny zostać objęte programami naprawczymi i poddanymi rewitalizacji¹⁷.

Zgodnie z *Programem Ochrony Środowiska dla Miasta Rybnika*, przyjętym Uchwałą Nr 292/XIX/2004 Rady Miasta Rybnika z dnia 24 marca 2004 roku teren Dzielnicy należy do jednych z najwyższej położonych – ok. 307 m n.p.m. Na tym terenie występuje też jeden z większych lasów¹⁸. Przez teren ten przebiega linia kolejowa jednotorowa i niezelektryfikowana na odcinku Rybnik Towarowa – Rybnik Niedobczyce – Rybnik Niewiadom – Rydułtowy.

Pierwsza zarejestrowana informacja o wsi Niewiadom pochodzi z 1385 roku, kiedy była prywatną własnością rycerskiego rodu Niewiadom wywodzącego się z Ligoty. W 1780 roku rodzina Larischów skupiła w jedną całość wszystkie okoliczne ziemie. Została podzielona na mniejsze grody: Niewiadom Dolny, Średni i Górny. Miejscowość jeszcze wielokrotnie zmieniała swoich właścicieli. Ważnym wydarzeniem było powstanie jednej w pierwszych na Śląsku kopalni „Hoym” (później „Ignacy”) w 1792 roku. Przemysł górniczy przyczynił się do dynamicznego rozwoju osady. W drugiej połowie XIX wieku na ziemiach Niewiadom znajdowały się liczne kamieniołomy. Obecnie zespół dawnej kopalni „Ignacy”, stanowi jeden z najcenniejszych zabytków przemysłu i techniki w kraju. Jest wpisany do rejestru zabytków i jest jak na razie jedynym rybnickim obiektem na trasie „Szlaku zabytków techniki Województwa Śląskiego”. Opracowywana jest koncepcja rewitalizacji tych terenów do celów turystycznych i kulturalnych.

Niewiadom do roku 1955 istniał, jako samodzielna jednostka, kiedy został włączony do Niedobczyc, a od 1975 roku jest częścią Miasta Rybnika.

„Dzielnice charakteryzuje również występowanie podobnych problemów o charakterze społecznym (wysoka stopa bezrobocia, w tym długotrwałego, wysoki stopień ubóstwa), gospodarczym (likwidacja działalności górniczej będącej „sercem” osad) oraz przestrzennych (szkody górnicze, dewastacja środowiska przyrodniczego, niski i pogarszający się stan przestrzeni publicznych i infrastruktury społecznej, „niska emisja”)”.

2. Uzasadnienie działania

Działaniami w ramach Programu Aktywności Lokalnej objęte będą dzielnice, w których kumulują się problemy i pojawia się problem dziedziczenia złych wzorców funkcjonowania społecznego. Niedobczyce i Paruszowiec-Piaski, Niewiadom i Boguszowice. Za wyjątkiem Niewiadomia wszystkie były już wcześniej objęte działaniami w ramach Programu Aktywności Lokalnej „*Moja dzielnica – moje miejsce*”, „*Czas na zmiany*”, „*Dzielnica z pomysłem*”. Planowany Program jest kontynuacją działań na tych dzielnicach, z rozszerzeniem o Dzielnicę Niewiadom, gdzie istnieje duża potrzeba działań rewitalizacyjnych. Dzielnicą Boguszowice Osiedle została wpisana do dzielnic, gdzie będzie prowadzona praca metoda OSL, jednakże rozpoczęcie pracy uzależnione jest od otrzymania dodatkowych środków finansowych. Z przeprowadzonych diagnoz wynika, że Boguszowice Osiedle w mniejszym stopniu wymagają wsparcia, gdyż posiadają największy potencjał i zasoby instytucjonalne.

Dzielnica Niedobczyce oraz Boguszowice Osiedle należą do dzielnic o największej liczbie mieszkańców, zaraz po Dzielnicy Maroko - Nowiny. W 2015 roku liczba mieszkańców Niedobczyc

¹⁷ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Rybnika* (Uchwała Nr 535/XXXIV/2005 Rady Miasta Rybnika z dnia 27.04.2005 r.), s.22

¹⁸ *Program Ochrony Środowiska dla Miasta Rybnika* (Uchwała Nr 292/XIX/2004 Rady Miasta Rybnika z dnia 24.03.2004 r.), s. 88.

wyniosła 12 245 osób, natomiast Boguszowic Osiedla 10 935 osób. Dzielnica Paruszowiec–Piaski (liczba mieszkańców 4 458) i Niewiadom (liczba mieszkańców 4 675) należy do dzielnic Miasta o średniej liczbie mieszkańców. Tabela 1 przedstawia dokładne dane demograficzne mieszkańców tych dzielnic.

Tabela 1. Struktura demograficzna mieszkańców

Struktura demograficzna mieszkańców									
Dzielnica	Kobiety 0-18	Mężczyźni 0-18	Kobiety 18-60	Mężczyźni 18-65	Kobiety Powyżej 60	Mężczyźni powyżej 65	Ogółem kobiety	Ogółem mężczyźni	Ogółem
Niedobczyce	1049	1091	3780	4320	1376	638	6196	6049	12245
Paruszowiec – Piaski	412	446	1317	1485	559	239	2280	2170	4458
Boguszowice Osiedle	1069	1050	3437	3835	1081	463	5587	5348	10935
Niewiadom	450	482	1377	1474	629	263	2456	2219	4675

Źródło: Urząd Miasta Rybnik, Wydział Spraw Obywatelskich.

Struktura demograficzna mieszkańców ma duże znaczenie w planowaniu działań, zmierzających do trwałych zmian w środowisku. Powyższy wykres pozwala zaobserwować liczbę osób będących w wieku aktywności zawodowej. Łącznie w Niedobczycach jest 66,14% w wieku aktywności zawodowej w stosunku do ogółu mieszkańców (w tym 47% kobiet w stosunku do ogółu mieszkańców), na Paruszowcu–Piaskach 62,96% (w tym kobiet 47%). W Boguszowicach Osiedlu - 66,50%, w tym 47% kobiet. Natomiast na Niewiadomiu – 60,98% w tym 48% kobiet. Z danych wynika, że największy odsetek osób starszych jest w Dzielnicy Niewiadom (19,08%), natomiast na Paruszowcu-Piaskach wynosi 17,93%, Niedobczycach - 16,37% a na Boguszowicach Osiedlu 14,19%.

Z danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku, zwanego dalej „Ośrodkiem” wynika, że w Dzielnicy Niedobczyce w 2014 roku z pomocy skorzystało 193 środowisk, a w rodzinach objętych pomocą było 531 osób. W Dzielnicy Paruszowiec–Piaski z pomocy skorzystało 202 środowisk, w tym 557 osób z rodzinach. W Niewiadomiu – 142, w tym 366 osoby w rodzinach, a w Boguszowicach skorzystało 467 środowisk, w tym 1205 osób. Statystycznie najwięcej osób korzysta z pomocy na terenie Paruszowca–Piaski (12,49% w stosunku do ogółu mieszkańców), a następnie w Boguszowicach – Osiedlu (11,01% w stosunku do ogółu mieszkańców).

Tabela 2. Liczba osób korzystających z pomocy w stosunku do liczby mieszkańców

Obszar	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba osób korzystających z pomocy w stosunku do ilości mieszkańców dzielnicy
Niedobczyce	193	531	4,33%
Paruszowiec–Piaski	202	557	12,49%
Boguszowice Osiedle	467	1205	11,01%
Niewiadom	142	366	7,82%

Źródło: Dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Najczęstszymi powodami korzystania z pomocy było ubóstwo, które we wszystkich dzielnicach było podawane jako najczęstszy powód korzystania z pomocy (w Boguszowicach dotknęło 334 rodzin, Niedobczycach 149, Paruszowcu-Piaskach 163, Niewiadomiu 108). Drugim powodem korzystania z pomocy było bezrobocie, które dotyczyło w Boguszowicach 312 rodzin, w Niedobczycach 126, na Paruszowcu-Piaskach 146, w Niewiadomiu 84 rodziny. Bardzo dużo rodzin korzysta z pomocy z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej choroby. Dane statystyczne Ośrodka wskazują, że tereny te należą do dzielnic o skumulowanych problemach społecznych.

Tabela 3. Powody korzystania z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku przez mieszkańców dzielnic w 2014 roku

Powody korzystania z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku przez mieszkańców dzielnic w 2014 roku								
	Boguszowice Osiedle		Niedobczyce		Paruszowiec-Piaski		Niewiadom	
Powód korzystania z pomocy	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	334	820	149	413	163	441	108	274
Bezdomność	6	12	2	3	5	13	3	6
Potrzeba ochrony macierzyństwa	7	34	13	60	13	63	3	11
Wielodzietność	59	314	30	167	20	102	4	18
Bezrobocie	312	865	126	359	146	417	84	224
Niepełnosprawność	188	446	78	194	84	230	45	96
Długotrwała lub ciężka choroba	157	366	107	262	59	144	38	79
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	42	147	17	54	110	323	117	290
Bezradność w sprawach opiekuńczo-	126	397	43	138	49	158	36	105

wychowawczych (rodzina niepełna)								
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych (rodzina wielodzietna)	35	197	10	68	30	156	20	104
Alkoholizm	67	140	29	55	36	83	15	19
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	10	18	5	15	7	21	2	3
Zdarzenie losowe	1	4	0	0	0	0	4	13
Przemoc w rodzinie	12	35	2	9	9	38	0	0
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo- wychowawcze	2	3	0	0	1	3	1	1
Brak problemu	7	26	0	0	1	3	0	0
Narkomania	3	8	1	2	1	6	0	0
Inne	1	1	0	0	0	0	0	0
Brak danych	2	3	1	1	0	0	0	0

Źródło: Dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Dane zgromadzone w Dziale Pomocy Osobom Niepełnosprawnym Ośrodka wskazują, że problem niepełnosprawności na terenie badanego obszaru jest znaczny. W bazie osób niepełnosprawnych na 31.06.2015 roku znajdowały się na terenie Boguszowic Osiedla 699 osób, w tym 330 kobiet i 65 dzieci do lat 18. Z terenu Niedobczyc 583, w tym 282 kobiety i 38 dzieci do lat 18. Na Paruszowcu-Piaskach 312 osób, w tym 157 kobiet i 22 dzieci do lat 18. W dzielnicy Niewiadom zarejestrowanych jest 282 osób, w tym 131 kobiet i 25 dzieci do lat 18. Biorąc pod uwagę ilość mieszkańców procentowo najwięcej osób niepełnosprawnych jest

w Dzielnicy Paruszowiec–Piaski (6,99%), Boguszowicach Osiedle (6,39%), a następnie Niewiadomiu (6,03) i Niedobczycach (4,761%).

Ponadto, aż 188 rodzin z Boguszowic (w tym 446 osób), 84 z Paruszowca–Piaski (w tym 230 osób), 78 z Niedobczyc (w tym 194 osób), 45 rodzin z Niewiadomia (w tym 96 osób) korzystało z pomocy Ośrodka z tytułu niepełnosprawności i 59 rodzin z Paruszowca-Piaski, 157 z Boguszowic, 107 z Niedobczyc oraz 138 z Niewiadomia korzystało z pomocy z powodu długotrwałej niepełnosprawności. Należy zauważyć, że dokładna liczba osób posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności jest trudna do oszacowania. Poniższa tabela ilustruje liczbę osób niepełnosprawnych w stosunku do liczby mieszkańców.

Tabela 4. Liczba osób niepełnosprawnych w stosunku do liczby mieszkańców

Obszar	Liczba osób niepełnosprawnych w bazie danych Ośrodka	Liczba mieszkańców dzielnicy	Liczba osób niepełnosprawnych w stosunku do mieszkańców
Niedobczyce	583	12 245	4,76%
Paruszowiec–Piaski	312	4 458	6,99%
Boguszowice Osiedle	699	10 9350	6,39%
Niewiadom	282	4675	6,03%

Źródło: Dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Działający w strukturach Ośrodka Zespół ds. Przemocy pozwala określić poziom występującego problemu przemocy na wskazanym terenie. W roku 2014 Zespół otrzymał 120 zgłoszeń o występowaniu przemocy z Boguszowic, 57 zgłoszeń z Niedobczyc, 40 zgłoszeń z Paruszowca–Piaski i 25 zgłoszeń z Niewiadomia. Odsetek rodzin, które dotyka problem przemocy jest największy na terenie Paruszowca–Piaski, natomiast najwięcej zgłoszeń jest na terenie Boguszowic Osiedle (z uwagi na gęstość zaludnienia).

Tabela 5. Liczba zgłoszeń o występowaniu przemocy w stosunku do liczby mieszkańców

Obszar	Ilość zgłoszeń w roku 2013	Ilość zgłoszeń w roku 2014	Ilość zgłoszeń do 31.06.2015	Ilość zgłoszeń z roku 2014 w stosunku do ilości mieszkańców %
Niedobczyce	50	57	21	0,46%
Paruszowiec–Piaski	30	40	42	0,89%
Boguszowice Osiedle	118	120	81	0,10%
Niewiadom	23	25	14	0,53%

Źródło: Dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Zgodnie z „Programem zapobiegania przestępczości oraz ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli na terenie miasta Rybnik” analiza zagrożeń przestępczością wskazuje na

wzrost zagrożenia wraz ze wzrostem zagęszczenia liczby osób przebywających na danym terenie¹⁹. Stąd też duże zagrożenie jest na terenie blokowisk znajdujących się na terenie Paruszowca–Piaski, w szczególności na terenie bloków socjalnych. Także rejon Boguszowic i Niedobczyc, Niewiadomia stanowi, zaraz po centrum Miasta Rybnika, drugą strefę zagrożenia przestępczością, która wymaga stałego patrolowania ze strony Policji i Straży Miejskiej. *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika* określa, że głównym problemem jest zagrożenie przestępczością na terenie dużych osiedli oraz w parkach, szczególnie ze strony młodzieży, jak również osób będących pod wpływem alkoholu, co występuje na tych terenach.

Dane statystyczne Komendy Miejskiej Policji w Rybniku wskazują, że w porównaniu z pierwszym półroczem 2014 sytuacja w porównywalnym okresie pierwszego półrocza 2015 w dzielnicy Niewiadom wzrosła ilość przestępstw (z 26 na 32), wykroczeń (221 na 242), interwencji (z 134 na 153). W Boguszowicach wzrosła ilość przestępstw (z 107 na 108), Natomiast na Paruszowcu–Piskach wzrosła ilość wykroczeń (z 104 na 128) i interwencji (326 na 365). W pozostałych aspektach zanotowano spadek statystyk policyjnych.

Tabela 6. Ilość przestępstw, interwencji, wykroczeń w poszczególnych dzielnicach

Ilość przestępstw, interwencji, wykroczeń w poszczególnych dzielnicach						
	Przestępstwa		Wykroczenia		Interwencje	
Rok	2014	2015 I półrocze	2014	2015 I półrocze	2014	2015 I półrocze
Niedobczyce	90	67	390	324	701	616
Paruszowiec-Piaski	42	33	104	128	326	365
Boguszowice Osiedle	107	108	669	968	985	962
Niewiadom	26	32	221	242	134	153

Źródło: Komenda Miejska Policji w Rybniku

W opracowaniu „Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w Rybniku (...)” znajduje się potwierdzenie skumulowania problemów.²⁰ W dokumencie tym określono, że na terenie Niedobczyc, Niewiadomia, Boguszowice Osiedla oraz Paruszowca–Piaski tworzy się lokalna i regionalna koncentracja ubóstwa, która sprzyja procesom utrwalania się, a nawet społecznego „dziedziczenia” negatywnych zjawisk. Z badań wynika, że tworzą się swoiste getta, występuje wyraźna odrębność przestrzenna, względna homogeniczność statusowa mieszkańców i zabudowy, niska przenikalność pomiędzy obszarem wyłączonym, a światem otaczającym.

¹⁹ Program Zapobiegania Przestępczości oraz Ochrony Porządku Publicznego i Bezpieczeństwa Obywateli na terenie Miasta Rybnika, przyjęty Uchwałą Rady Miasta Rybnika nr 402/XXXII/2008 z dnia 15 października 2008 r.

²⁰ Prof. zw. dr hab. Marek S. Szczepański i dr Weronika Ślęzak-Tazbir „Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w Rybniku. Analiza obszaru badań, istniejących ram prawno-instytucjonalnych, przykłady działań oraz wnioski i wytyczne do strategii miasta”, s.11-14

Wytworzone zostało poczucie odrębności społecznej, świadomościowej, enklawowości (wyłączenia), zarówno przez mieszkańców obszaru, jak i obserwatorów zewnętrznych. Obszarowi temu towarzyszy ubóstwo, wynikające z długotrwałego braku pracy, braku wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, wyuczona bezradność, bierność życiowa i skłonność do poprzestawania na małym. Widoczne jest pojawienie się prawników i profesorów biedy (ludzi, którzy do perfekcji opanowali wszelkie sposoby korzystania z pomocy społecznej), dezintegracji struktury rodzinnej, izolacji od spraw, którymi żyje ogół. Powstaje zjawisko dziedziczenia negatywnych zjawisk wśród młodego pokolenia.

W raporcie z badań 2012 „*Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika*”²¹ potwierdzone zostały miejsca, gdzie występują obszary tzw. Underclass. Podkreślane jest powstawanie na tych terenach strategii życiowych, polegających na zaspokajaniu tylko podstawowych potrzeb egzystencjonalnych. W środowiskach tych osoby nie dbają o potrzeby wyższego rzędu i nie mają sprecyzowanych planów na przyszłość. Wyniki badań wskazują, że największym problemem jest bezrobocie i dosyć znaczne ubóstwo. W Boguszowicach kumuluje się problem, związany z wandalizmem oraz chuligaństwem oraz respondenci podkreślali także występowanie kradzieży i rozbojów.²² Przeprowadzone przez pracowników Zespołu Pracy ze Społecznością Lokalną Ośrodka spotkania na terenie dzielnic potwierdziły bardzo ważny z punktu widzenia Programu obraz miejsc, gdzie realizowane będą PAL-e.

Miejsca kumulacji problemów społecznych w rejonie Paruszowca znajdują się w obrębie ulic: Przemysłowej, Słonecznej oraz Ogrodowskiego. Natomiast w Niedobczycach w obrębie ulic: Andersa, Barbary, Paderewskiego, Obrońców Pokoju. Podobna jest sytuacja w Boguszowicach, gdzie problemy kumulują się między innymi na ulicach: Lompy, Patriotów, Kadetów, Kuboszka i Wazów. W *Niewiadomiu miejscem skumulowania się największych problemów jest ulica Sportowa i Morcinka*. Uwzględniając miejsca skumulowania problemów społecznych – Program Aktywności Lokalnej kierowany jest do mieszkańców tych terenów. Początkiem realizacji pracy każdorazowo będzie sporządzenie mapy zasobów i potrzeb dla mieszkańców środowiska.

Zdjęcie 1. Familoki w Niedobczycach przy ulicy Andersa - zabytkowe osiedle górnicze

Źródło: <http://www.rybnik.com.pl/wiadomosci,miasto-wyremontuje-mieszkania-socjalne,wia5-3266-12599.htm>

²¹ Dr Andrzej Górny, dr Agata Zygmunt „*Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika*”, s. 223

²² Dr Andrzej Górny, dr Agata Zygmunt „*Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika*”, s. 115

3. Mapa zasobów

3.1. Dzielnica Niedobczyce

W Niedobczycach podejmowane są liczne inicjatywy, które mają zmienić zaistniałą sytuację. Dzielnica ta posiada duży potencjał instytucjonalny. Na jej terenie znajdują się następujące placówki oświatowe:

- Gimnazjum nr 11,
- Przedszkole nr 23,
- Przedszkole nr 25,
- Szkoła Podstawowa nr 21 im. K. Miarki,
- Szkoła Podstawowa nr 22 im. J. Słowackiego,
- Zespół Szkół nr 5 im. J. Rymera.

Ponadto działalność prowadzą:

- Placówka wsparcia dziennego przy ulicy Barbary 22 (światlica środowiskowa), która oferuje wsparcie dzieciom w wieku 7 – 18 lat,
- Środowiskowy Dom Samopomocy „Cogito Noster” przy ul. Gen. Władysława Andersa 6 – dzienny ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Działania mają na celu pomoc osobom chorym w podtrzymaniu efektów leczenia szpitalnego oraz integrację ze środowiskiem lokalnym. W ramach niego działa Zespół Terapeutyczno – Rehabilitacyjny oraz Zespół Psychiatrii Środowiskowej, świadczący usługi terapeutyczno – edukacyjne dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania,
- Punkt Terenowy nr 3 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku przy ulicy Andersa 14, który swym zasięgiem obejmuje cztery dzielnice: Niedobczyce, Niewiadom, Radziejów i Popielów,
- Dom Kultury przy ul. Barbary 23, dysponujący dosyć bogatą ofertą, skierowaną do lokalnej społeczności (imprezy okolicznościowe, zajęcia grupowe: zespół tańca nowoczesnego „Vip”, „Mażoretki Astra” – formacja taneczna, Mażoretki „Enigma”, nauka gry na gitarze, instrumentach klawiszowych, flecie, klarnecie, saksofonie, zajęcia plastyczne i rękodzieła dla dzieci, sekcja szachowa, skat sportowy, sekcja foto „Forum Obiektywne”, taniec towarzyski dla dorosłych, kabaret „Suche Kluski” i chór Mickiewicz, zajęcia sportowe,
- Filie Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Konstantego Prusa w Rybniku przy ul. Niedobczyckiej 191 oraz ul. Górnośląskiej 138,
- Prywatny Dom Opieki „Senior” przy ulicy Wrębowej 21, zapewniający opiekę całodobową nad osobami starszymi.

Zdjęcie 2. Dom Kultury w Rybniku – Niedobczycach

Źródło: <http://www.rybnik.eu/index.php?id=68>

Na terenie tej dzielnicy prężnie działa Rada Dzielnicy Niedobczyce, jak również znajduje się parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, wybudowana w 1921 roku, która oprócz realizacji swojej misji prowadzi także działalność społeczną (ochronkę, akcje charytatywne, organizuje zajęcia dla dzieci i młodzieży). W trakcie budowy jest także nowy Kościół pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej w Rybniku–Niedobczycach, który rozpoczął swoją działalność duszpasterską.

Należy również wspomnieć o organizacjach pozarządowych realizujących liczne działania, skierowane do lokalnej społeczności, tj.:

- Stowarzyszenie na Rzecz Psychoprofilaktyki i Promocji Zdrowia Psychicznego „VALIDUS” przy ul. Gen. Władysława Andersa 6, którego celem jest promocja zdrowia psychicznego oraz integracja działań pomocowych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, jak również kształtowanie i upowszechnianie postaw tolerancji i równego traktowania osób chorych psychicznie,
- Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Rybniku, prowadzące Warsztat Terapii Zajęciowej nr 2 przy ul. Gen. Władysława Andersa 14, który oferuje swoim uczestnikom terapię zajęciową w pracowniach: plastycznej, ekspresji artystycznej, ceramicznej, stolarskiej, komputerowej, krawieckiej, tkackiej, gospodarstwa domowego, wikliniarskiej. Ponadto w Warsztacie prowadzona jest rehabilitacja lecznicza i ruchowa, zajęcia rekreacyjno-sportowe oraz zajęcia z zakresu rehabilitacji społecznej,
- Miejska Orkiestra Dęta „Rybnik”, działająca przy Domu Kultury w Niedobczycach,
- Uczniowski Klub Sportowy przy ZSP nr 2 „Bushy”, przy ul. Józefa Rymera 24a,
- Międzyzakładowy Klub Sportowy „Rymer” przy ul. Józefa Rymera,
- Centrum Kreatywności Cogito przy ulicy Gabrieli Zapolskiej 1, które zajmuje się rozwijaniem kreatywności i rozwijania talentów,
- Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Katowicach Koło PZW Nr 74 Niedobczyce,
- Stowarzyszenie Miłośników Niedobczyc Rybnik mieszczący się przy ulicy Barbary 23, którego celem jest zabezpieczenie zabytkowych budowli dzielnicy Niedobczyce i ich konserwacja, współpraca z władzami konserwatorskimi i muzealnymi oraz organizowanie „Dni Niedobczyc”,
- Rybnickie Stowarzyszenie Muzyczne „JAZZ CLUB MIMOZA”, które zajmuje się organizacją imprez artystycznych, propagowaniem kultury wśród młodzieży.

Wskazując miejsca, gdzie można spędzać czas wolny wymienić należy park, w którym znajduje się plac zabaw i muszla koncertowa, dwa boiska sportowe - jedno z nich zbudowane zostało w ramach akcji ORLIK (przy ulicy Górnośląskiej). W Niedobczycach znajduje się również Ośrodek Hipoterapii im. J. Ślęzaka przy ul. Jabłoniowej 4. Ponadto, na terenach poprzemysłowych byłej kopalni od wiosny 2008 roku działa Centrum Wspinania CECHOWNIA - ściana wspinaczkowa, otwarta dla każdego, bez względu na wiek i sprawność fizyczną.

W Niedobczycach działalność prowadzą również placówka służby zdrowia: NZOZ Axis Sp. z o.o. przy ul. Górnośląskiej 140B oraz trzy apteki. Na terenie byłej kopalni świadczone są również usługi rehabilitacyjne dzieci i dorosłych.

Badając środowisko lokalne należy wskazać na potencjał firm i przedsiębiorstw, działających na terenie dzielnicy, które z jednej strony zapewniają miejsca pracy mieszkańcom Niedobczyc, z drugiej - mogą być istotnym wsparciem przy realizowaniu działań planowanych w ramach Programu. Należy wymienić tutaj przede wszystkim Lubar – firmę budowlaną, OPA – ROW, Cegieliń „Dynabud” oraz sklepy Biedronka, piekarnię Kuźnik, Szendzielorz, Stryjewska.

3.2. Dzielnica Boguszowice Osiedle

Boguszowice mają dosyć duży potencjał instytucjonalny. Na wskazanym terenie znajdują się instytucje edukacyjne, takie jak:

- Przedszkole nr 15,
- Przedszkole nr 20,
- Przedszkole nr 39,
- Szkoła Podstawowa nr 18,
- Gimnazjum nr 5.

Zaplecze sportowo-rekreacyjne na terenie Boguszowic jest dosyć bogate. Znajduje się tu Hala sportowa Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji Rybnik wraz z krytą pływalnią, która w swojej ofercie ma saunę, siłownię, salkę bokserską, stoły do tenisa, salę do tenisa ziemnego, boisko, basen duży sportowy, basen rekreacyjny, gimnastykę korekcyjną w wodzie. W ramach zaplecza MOSiR działa klub rekreacyjno – sportowy „Sokół”, sekcja taekwondo, aerobics, trójbój siłowy oraz kulturystyka.

Prężnie działa również Dom Kultury w Rybniku-Boguszowicach oraz mieszczące się w nim Kino Zefir. W ramach spędzania czasu wolnego można skorzystać z zajęć w klubie komputerowym (lub istnieje możliwość skorzystania z zaplecza sprzętu komputerowego), koła wikliny, zespołu plastycznego, ceramiki artystycznej, modelarstwa lotniczego, zajęć chóru, zespołu wokalnego, klubu szachowego, zespołów tańca i piosenki, w tym także nowoczesnego, zajęć teatralnych oraz zajęć fitness.

Wymieniając miejsca, gdzie można spędzać czas wolny należy wspomnieć także o osiedlowym parku (gdzie znajduje się skatepark, plac zabaw i muszla koncertowa), boisku oraz stawie Papierok, który służy przede wszystkim wędkarzom. Młodzież oraz dzieci mogą skorzystać także z oferty klubów sportowych, które powstały przy szkołach. W 2008 roku powstała sala zabaw dla dzieci Kinder Klub.

Na terenie Boguszowic znajdują się także przedstawicielstwa służby zdrowia: NZOZ „Medyk” Sp. z o.o. i NZOZ „Medicor” Sp. z o.o. oraz trzy apteki. Na terenie tym funkcjonuje także NZOZ – Ośrodek Leczenia Uzależnień, Opieki Psychiatrycznej i Pomocy Rodzinie „INTEGRUM”. W ramach niego prowadzony jest oddział dzienny dla osób uzależnionych od alkoholu oraz poradnia leczenia uzależnień, zapewniająca pomoc osobom uzależnionym oraz ich bliskim.

Zdjęcie 3. Dom Kultury w Rybniku - Boguszowicach

Źródło: <http://www.peuk.fiiz.pl/pl/poi/3300766>

Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku realizując Program Aktywności Lokalnej rozpoznał zaplecze dotyczące stowarzyszeń, które prężnie zmieniają rzeczywistość środowiska lokalnego, walcząc z wykluczeniem społecznym grup dyskryminowanych:

- Stowarzyszenie Korzenie.pl, którego celem jest rozwijanie wiedzy o kulturze własnego regionu, integracja i aktywizacja społeczności lokalnej;
- Stowarzyszenie „17-ka”, które wśród licznych inicjatyw może wymienić między innymi prowadzenie świetlicy środowiskowej dla dzieci, klubu środowiskowego „Maszkeciarnia”, czy działalność pedagogów ulicy;
- Stowarzyszenie „Ślady”, które za główny cel powzięło wspieranie ludzi, którzy poprzez swoją aktywność chcą zmieniać otaczającą rzeczywistość;
- Śląskie Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Osób Niepełnosprawnych oś. Południe, które prowadzi działalność na rzecz osób niepełnosprawnych;
- Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów w Rybniku-Boguszowicach, mieszczącym się na Oś. Południe 37, którego celem jest aktywne uczestniczenie emerytów i rencistów w życiu społecznym dzielnicy;
- Stowarzyszenie Promocji Zdrowia i Trzeźwości „INTEGRUM” przy ulicy Lompy 10, które zajmuje się wspieraniem działalności profilaktycznej i leczniczej placówek służby zdrowia;
- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalnym „IZART” przy placu Pokoju 1, którego celem jest rozwijanie zainteresowań i pasji oraz edukacja w różnych dziedzinach życia społeczno – kulturalnego;
- Stowarzyszenie „Podaj dalej”, które mieści się przy Placu Pokoju 1, którego celem jest wszechstronna opieka nad dziećmi mieszkającymi na terenie Dzielnicy Boguszowice Osiedle oraz wsparcie dla instytucji do tej opieki powołanych i działających na terenie dzielnicy.

Badając środowisko lokalne należy wskazać na potencjał firm, które działają na tym terenie, między innymi sklepy: Biedronka, Stokrotka, Tesco, a także usytuowane tam targowisko, pasaż handlowo-usługowy w byłym Domu Górnika. Z większych przedsiębiorców należy wymienić: Piekarnię Kristof Emilia.

Zdjęcie 4. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Rybniku – Boguszowicach

Źródło: <http://www.rybnik.eu/index.php?id=58>

3.3. Dzielnica Paruszowiec–Piaski

Na terenie dzielnicy Paruszowiec–Piaski podejmowane są inicjatywy, które mają zmienić niekorzystną z punktu widzenia społecznego sytuację. Poczyniono duże inwestycje, między innymi generalny remont bloków socjalnych przy ulicy Ogrodowskiego, budowa nowej siedziby przedszkola, świetlicy środowiskowej oraz biblioteki. Dzielnica ta nie posiada jednak zbyt dużego potencjału instytucjonalnego. Na jej terenie znajdują się następujące placówki oświatowe:

- Przedszkole nr 3,
- Szkoła Podstawowa nr 3 im. Św. Stanisława Kostki.

Ponadto działalność prowadzą:

- Placówka wsparcia dziennego przy ulicy Za Torem 3 b (świetlica środowiskowa), która oferuje wsparcie dzieciom w wieku 7 – 18 lat,
- Punkt Terenowy nr 4 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku obsługujący teren Paruszowca–Piaski zmienił swoją siedzibę na ulicę Białych 7. Swym zasięgiem obejmuje dzielnice: Golejów, Gotartowice, Grabownia, Kamień, Ligota – Ligocka Kuźnia, Paruszowiec–Piaski, Rybnik – Północ, Wielopole, Ochojec,
- Filia Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Konstantego Prusa nr 4 w Rybniku przy ulicy Za Torem 5 b.

Zdjęcie 5. Przedszkole nr 3 w Rybniku, ulica Za Torem 3b

Źródło: <http://www.google.pl/imgres?q=paruszowiec++piaski+zdj%C4%99cia&hl=pl&sa=X&biw=1024&bih=607&tbm=isch&prmd=imvns&tbnid=kiBdaYKqNEV4pM:&imgrefurl>

Na jej terenie prężnie działa Rada Dzielnicy Paruszowiec–Piaski, jak również znajduje się parafia pod wezwaniem Św. Jana Sarkandra. Nie ma swojego przedstawicielstwa Komisariat Policji, niemniej jednak teren ten podlega pod Punkt Przyjęć Dzielnicowych Rybnik Boguszowice. Brak na tym terenie stowarzyszeń. Występuje jedynie Rybnickie Koło Emerytów i Rencistów „SILESIA”, którego celem jest organizowanie życia kulturalnego, krzewienie zamiłowania do systematycznego uprawiania kultury fizycznej i rekreacji emerytów i rencistów zrzeszonych w stowarzyszeniu.

Wskazując miejsca, gdzie można spędzać czas wolny wymienić należy Rybnickie Błonia, na których odbywają się różnego rodzaju imprezy plenerowe. Na Rybnickich Błoniach znajduje się plac zabaw oraz ogólnodostępne boisko sportowe mieszczące się przy ulicy Za torem. Ponadto, miłośnicy wędkowania mogą skorzystać z pobliskiego stawu. Działalność prowadzi również placówka służby zdrowia: NZOZ PRO VITA przy ulicy Mikołowskiej 94.

Teren Paruszowca–Piaski zaliczany jest do terenów przemysłowych i produkcyjnych oraz terenów użytków poprzemysłowych²³. W chwili obecnej tereny po nieczynnej hucie są znów wykorzystywane

²³ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika na lata 2007-2013, s. 23

do celów produkcyjnych. Działają tu firmy, które nie tylko dają zatrudnienie, ale także są zapleczem w realizacji działań dla środowiska. Należy tutaj wymienić między innymi Rettig Heating, Purmo, Tenneco Automotive Walker.

Zdjęcie 6. Wyremontowane familoki przy ulicy Ogrodowskiego

Źródło: http://www.google.pl/search?q=paruszuwicz++piaski+zdj%C4%99cia&hl=pl&prmd=imvns&source=lnms&tbn=isch&ei=orRMT5PJIKuP4gSR8bnHAg&sa=X&oi=mode_link&ct=mode&cd=2&ved=0CBsQ_AUoAQ&biw=1024&bih=607

3.4. Dzielnica Niewiadom

Na terenie Niewiadomia znajdują się następujące placówki oświatowe:

- Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2 im. Janusza Korczaka w Rybniku,
- Gimnazjum nr 12 im. Górniczego Stanu w Rybniku.

Ponadto działalność prowadzą:

- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne - Oddział Terenowy w Rybniku-Niewiadomiu, który prowadzi schronisko dla bezdomnych, w tym także rodzin.
- Stowarzyszenie Zabytkowej Kopalni "Ignacy" z siedzibą w Rybniku przy ulicy Mościckiego 3, która mieści się na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego,
- Klub Sportowy Polonia Niewiadom w Rybniku,
- Ochotnicza Straż Pożarna "Niewiadom" Rybnik,
- Stowarzyszenie Inicjatywa Przeciw Nadużyciom w Egzekucjach Komorniczych i Upadłości.
- Punkt Terenowy nr 3 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku przy ulicy Barbary w Niedobczycach obejmuje swym zasięgiem obejmuje Niewiadom.
- Dom Kultury w Rybniku – Niewiadomiu przy ulicy Mościckiego 15, posiada bogatą ofertę skierowaną do społeczności lokalnej. Organizuje cyklicznie takie imprezy jak koncerty kolęd/pieśni pasyjnych, zabawy taneczne - karnawałowe, andrzejkowe, bale, wystawy plastyczne, plenery plastyczne, różnorodne warsztaty artystyczne, spotkania z podróżnikami, dziennikarzami, pisarzami, konkursy plastyczne. Ponadto organizuje półkolonie i ferie dla dzieci, wyjazdy do teatru, opery, operetki oraz różnorodne imprezy okolicznościowe. W Domu Kultury znajdują się pomieszczenia wyposażone w dwa multimedialne stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu oraz w wielofunkcyjną drukarkę. Odbývają się także

zajęcia kółek filmowych, kółek tanecznych (Break – Dance, taneczno – rytmiczne, tańce w kręgu, taniec towarzyski dla dzieci), kółek teatralnych, kółek plastycznych, warsztaty artystyczne dla dorosłych, nauka gry na flecie, gitarze, pianinie, keyboardzie, język angielski i niemiecki, joga, gimnastyka dla pań, Klub Młodego Turysty, Klub miłośników gier planszowych, Kreatywny Klub Malucha „Hakuna Matata”, Kurs komputerowy 50+, Zajęcia komputerowe dla dzieci. Ponadto działa Klub Seniora i Koło Seniora SITG „Ignacy”,

- Placówka wsparcia dziennego przy ulicy Mościckiego 15 (świetlica środowiskowa), która oferuje wsparcie dzieciom w wieku 7 – 18 lat,
- Filia Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Konstantego Prusa w Rybniku nr 22 przy ulicy Mościckiego 15.

W Niedobczycach działalność prowadzą również placówka służby zdrowia NZOZ Niewiadom S.C. oraz Apteka Farmacja Apteka przy ulicy Mościckiego 3. Na terenie tej dzielnicy prężnie działa Rada Dzielnicy Niewiadom, jak również znajduje się parafia Bożego Ciała i świętej Barbary przy ulicy Ks. Skargi oraz Parafia Miłosierdzia Bożego w Niewiadomiu przy ulicy *ul. Zygmunta Starego 52*, które oprócz realizacji swojej misji prowadzi także działalność społeczną (ochronkę, akcje charytatywne, organizują zajęcia dla dzieci i młodzieży).

Wskazując miejsca, gdzie można spędzać czas wolny wymienić należy park, w którym znajduje się plac zabaw i muszla koncertowa, Jedyne dostępne boisko znajduje się przy Zespole Szkolno-Przedszkolny nr 2 im. Janusza Korczaka w Rybniku przy ulicy Gustawa Morcinka 18.

Badając środowisko lokalne należy zbadać potencjał firm i przedsiębiorstw działających na terenie dzielnicy. Na terenie dzielnicy nie ma większych firm, które mogłyby być potencjałem w realizacji PAL.

Zdjęcie 7. Zabytkowa Kopalnia "Ignacy"

Źródło: <http://www.rybnik.com.pl/wiadomosci,niewiadom-inauguracja-dzialalnosci-zabytkowej-kopalni-ignacy,wia5-3267-27895.html>

4. Mapa potrzeb

W ramach powstającego nowego Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Rybnik, który opracowany został w ramach projektu „Diagnoza potencjału rozwojowego obszaru funkcjonalnego zlokalizowanego wzdłuż autostrady A-1 na terenie subregionu zachodniego województwa śląskiego” została przeprowadzona pogłębiona analiza obszarów problemowych. Wśród dzielnic wyznaczonych do zbadania znajdowały się cztery będące źródłem zainteresowania Programu Aktywności Lokalnej (obok Chwałowic, Maroko – Nowiny, Smolnej i Śródmieścia). Badania przeprowadzone zostały przez Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS wśród mieszkańców w/w dzielnic. Badanie przeprowadzono za pomocą kwestionariuszy (spośród rozprawdzonych 2500 kwestionariuszy wylosowano 1201 egzemplarzy odpowiadających rozkładowi badanych ze względu na dzielnicę, pięć

i wiek)²⁴. Dzielnice objęte Programem Aktywności Lokalnej badane były także przez pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej m.in. w ramach projektu „*Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika*” (przeprowadzane w okresie od 01.10.2011 do 04.12.2011 r.) i pracowników Zespołu Pracy ze Społecznością Lokalną w trakcie realizacji Programu Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika w ramach projektu „Skorzystaj z szansy”. Jednakże badania zrealizowane w ramach projektu Programu Rewitalizacji są bardziej aktualne i stały się punktem wyjścia do planowania działań w ramach PAL. W celu dostosowania działań do potrzeb danej zbiorowości zamieszkującej dany teren obejmujący nie całość dzielnicy, a miejsca w dzielnicy, gdzie skupia się najwięcej problemów społecznych, przed podjęciem działań przeprowadzona zostanie re-diagnoza. Tworzona będzie mapa zasobów i potrzeb danej zbiorowości przez pracowników socjalnych – organizatorów społeczności lokalnej Zespołu Pracy ze Społecznością Lokalną Ośrodka. Ocenie także będzie podlegać proces zachodzących zmian w społeczności objętej pracą.

Punktem wyjścia do analizy obszarów problemowych w Mieście Rybniku stało się zbadanie wśród mieszkańców w/w dzielnic opinii o swoim miejscu zamieszkania²⁵. W opinii respondentów poczucie, że dzielnica, w której zamieszkują jest gorszą niż inne ma aż 62,6% mieszkańców Boguszowic Osiedla, 48,0% mieszkańców Niewiadomia. Najmniej respondentów uważa, że ich dzielnica jest lepsza od innych (Niedobczyce 9,6%, Paruszowiec–Piaski 4,5%, Boguszowice Osiedle 1/1%, Niewiadom 1,3% respondentów). Tabela nr 7 wskazuje całość odpowiedzi respondentów.

Tabela 7. Jaką opinią wśród mieszkańców Rybnika cieszy się dzielnica, w której Pan/Pani zamieszkuje?

Jaką opinią wśród mieszkańców Rybnika cieszy się dzielnica, w której Pan/Pani zamieszkuje?			
Obszar	lepszą niż większość innych	porównywalną do innych dzielnic	gorszą niż większość innych dzielnic
Niedobczyce	9,6%	61,6%	28,8%
Paruszowiec – Piaski	4,5%	52,5%	43,3%
Boguszowice Osiedle	1,1%	36,2%	62,6%
Niewiadom	1,3%	50,7%	48,00%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Tabela nr 8 wskazuje odpowiedzi dotyczące najdotkliwszych problemów w dzielnicy. We wszystkich dzielnicach w świadomości ankietowanych góruje problem alkoholizmu – (w Boguszowicach Osiedlu 70,3 % odpowiedzi, Niedobczycach 53,2%, Niewiadomiu 54,7%, Paruszowca–Piaski 73,5%). Dużym problemem w opinii respondentów jest także bezrobocie (w Boguszowicach Osiedlu 44,4 % odpowiedzi, Niedobczycach 51,2%, Niewiadomia 50,7%, Paruszowca–Piaski 61, 8%).

²⁴ Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku s. 4, 77.

²⁵ Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku s. 77 - 88.

Tabela 8. Jakie są Pana/Pani zdaniem najdotkliwsze problemy społeczne na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy?

Jakie są Pana/Pani zdaniem najdotkliwsze problemy społeczne na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy?										
Obszar	Alkoholizm	Narkomania	Bezrobocie	Bezdomność	Przemoc w rodzinach	Przemoc w szkołach	Przestępczość	Ubóstwo	Brak poczucia bezpieczeństwa	Odpływ ludzi młodych i wykształconych
Boguszowice Osiedle	70,3%	28,6%	44,0%	17,1%	18,9%	6,3%	26,3%	29,1%	27,4%	17,7%
Niedobczyce	53,2%	10,0%	51,2%	7,0%	8,5%	3,0%	13,4%	26,9%	21,9%	22,9%
Niewiadom	54,7%	6,7%	50,7%	8,0%	12,0%	2,7%	20,0%	29,3%	32,0%	29,3%
Paruszowiec -Piaski	73,5%	13,2%	61,8%	4,4%	19,1%	4,4%	17,6%	32,4%	33,8%	20,6%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Respondenci z terenu Boguszowice Osiedla uznają, że największym problemem związanym z bezpieczeństwem są osoby pijane w miejscach publicznych (80,0% odpowiedzi), hałas w nocy wywołany przez grupy młodzieżowe (68,0% odpowiedzi) oraz osoby zajmujące się złodem (45,7% odpowiedzi). W Niedobczycach problemem są osoby pijane w miejscach publicznych (60,2% odpowiedzi), osoby zajmujące się złodem (57,2% odpowiedzi) oraz kierowcy jeżdżący niebezpiecznie (53,2%). Dla mieszkańców Niewiadomia utrudnieniem są osoby pijane w miejscach publicznych (74,7% odpowiedzi), osoby zajmujące się złodem (46,7% odpowiedzi) oraz kierowcy jeżdżący niebezpiecznie (44,0%). Podobnie rozkłada się rozłożenie niebezpieczeństw w Paruszowcu–Piaskach - osoby pijane w miejscach publicznych (73,5% odpowiedzi), hałas w nocy wywołany przez grupy młodzieżowe (57,4% odpowiedzi) oraz kierowcy jeżdżący niebezpiecznie (51,5%). Tabela nr 9 wskazuje całość odpowiedzi respondentów.

Tabela 9. Proszę się odnieść do poniższych stwierdzeń opisujących różne sytuacje dotyczące bezpieczeństwa w okolicy (%)

Proszę się odnieść do poniższych stwierdzeń opisujących różne sytuacje dotyczące bezpieczeństwa w okolicy (%)										
W okolicy mojego domu...	zdarzają się kradzieże	zdarzają się napady	zdarzają się włamania	w nocy hałasują grupki młodzieży	w miejscach publicznych można spotkać osoby pijane	sąsiedzi często hałasują, łamią ciszę nocną	kierowcy jeżdżą niebezpiecznie	można spotkać grupy osób bezdomnych	można spotkać osoby zajmujące się zbieraniem złomu lub żebraniem	zdarzają się inne sytuacje
Boguszowice Osiedle	14,3%	5,7%	5,7%	68,0%	80,0%	21,7%	29,7%	30,9%	45,7%	1,7%

Niedobczyce	19,4%	5,5%	8,0%	39,8%	60,2%	11,9%	53,2%	7,5%	57,2%	0,5%
Niewiadom	18,7%	5,3%	22,7%	33,3%	74,7%	14,7%	44,0%	9,3%	46,7%	0,0%
Paruszowiec-Piaski	30,9%	10,3%	11,8%	57,4%	73,5%	27,9%	51,5%	1,5%	45,6%	1,5%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Mieszkańcy dzielnic mieli możliwość wypowiedzenia się na temat czynników wpływających na jakość życia. Dla mieszkańców dzielnic uciążliwe jest sąsiedztwo osób zakłócających ład społeczny - Boguszowiec Osiedla (52,0%), Paruszowca-Piaski (60,3%), Niewiadomia (30%,7). Innym częstym problemem w wypowiedziach mieszkańców Niewiadomia, Paruszowca-Piaski i Niewiadomia jest zła komunikacja. Rozkład odpowiedzi znajduje się w tabeli nr 10.

Tabela 10. Jakie czynniki wpływające na jakość życia mieszkańców występują na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy?

Jakie czynniki wpływające na jakość życia mieszkańców występują na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy? (%) część 1					
Wyszczególnienie	Uciążliwe sąsiedztwo osób zakłócających ład społeczny	Uciążliwe sąsiedztwo lokali użytkowych, produkcyjnych lub usługowych	Uciążliwe sąsiedztwo o innych obiektów, np. wysypiska śmieci	Zła jakość powietrza spowodowana bliskością zakładu produkcyjnego	Słaba komunikacja
Boguszowiec Osiedle	52,0%	6,9%	2,9%	14,3%	12,0%
Niedobczyce	26,9%	4,0%	5,0%	16,4%	21,4%
Niewiadom	30,7%	5,3%	2,7%	5,3%	46,7%
Paruszowiec-Piaski	60,3%	7,4%	1,5%	7,4%	22,1%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Tabela 11 przedstawia inne czynniki wpływające na jakość życia. Wśród najczęściej wymienianych we wszystkich dzielnicach występuje spalanie śmieci w domach mieszkalnych, zły stan dróg, smog (za wyjątkiem Niewiadomia, gdzie problem ten zauważa 28% badanych). Dla mieszkańców Niewiadomia i Niedobczyc znaczenie też mają szkody górnicze.

Tabela 11. Jakie czynniki wpływające na jakość życia mieszkańców występują na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy? (%)

Jakie czynniki wpływające na jakość życia mieszkańców występują na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy? (%) część 2										
Wyszczególnienie	Duże natężenie ruchu	Smog	Spalanie śmieci w domach przez mieszkańców	Niesprawną kanalizacją lub brak kanalizacji	Nadmierny hałas spowodowany natężeniem ruchu, działalnością przemysłową itp.	Zły stan dróg	Szkody górnicze	Niedoświetlenie budynków mieszkalnych	Niedoświetlenie dróg, chodników, itp.	Zła sytuacja mieszkaniowa - np. Niewystarczająca ilość mieszkań, zły stan budynków mieszkalnych
Boguszowice Osiedle	12,6 %	50,9 %	71,4%	4,6 %	4,0%	56,0 %	13,1 %	23,4%	33,7%	61,7%
Niedobczyce	29,4 %	47,3 %	51,2%	4,5 %	8,0%	52,7 %	71,6 %	10,0%	31,3%	22,9%
Niewiadom	10,7 %	28,0 %	49,3%	8,0 %	9,3%	60,0 %	73,3 %	12,0%	44,0%	25,3%
Paruszowiec -Piaski	33,8 %	64,7 %	72,1%	5,9 %	14,7%	29,4 %	4,4%	10,3%	22,1%	26,5%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Z punktu widzenia postawienia Programu Aktywności Lokalnej ważna jest informacja o dostępie do dóbr kultury. Mieszkańcy Niewiadomia i Paruszowca–Piaski określili, że mają bardzo zły dostęp (32,8% respondentów z Niewiadomia i 60,7 % Paruszowca-Piaski). Sytuacja ta może być podyktowana brakiem Domu Kultury na Paruszowcu-Piaskach oraz odległością dzielnic od centrum miasta.

Tabela 12 Jak Pan/Pani ocenia dostęp do kultury na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy? (%)

Jak Pan/Pani ocenia dostęp do kultury na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy? (%)					
Wyszczególnienie	Bardzo zły dostęp	Zły dostęp	Przeciętny dostęp	Dobry dostęp	Bardzo dobry dostęp
Boguszowice Osiedle	8,8%	20,0%	28,8%	23,8%	18,8%
Niedobczyce	18,2%	18,8%	31,8%	19,4%	11,8%
Niewiadom	32,8%	24,6%	23,0%	11,5%	8,2%
Paruszowiec- Piaski	60,7%	17,9%	7,1%	12,5%	1,8%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Ostatnim przedstawionym w projekcie programu Rewitalizacji aspektem jest odpowiedź na pytanie jak mieszkańcy widzą zaangażowanie instytucji w działania na rzecz mieszkańców. W opinii respondentów prężnie działającymi instytucjami są Rady Dzielnic, Parafie oraz szkoły. Szczegółowe informacje zawiera tabela nr 13.

Tabela 13 Jakie osoby/instytucje na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy realizują działania na rzecz mieszkańców? (%)

Jakie osoby/instytucje na terenie zamieszkiwanej przez Pana/Panią dzielnicy realizują działania na rzecz mieszkańców? (%)									
Wyszczególnienie	Władze miasta	Rada dzielnicy	Parafia	Szkoła	Organizacje społeczne	Sami mieszkańcy	Ktoś inny	Nikt	Nie wiem
Boguszowice Osiedle	20,6%	49,7%	32,6%	29,7%	22,3%	27,4%	7,4%	5,7 %	20,6 %
Niedobczyce	20,9%	54,2%	50,7%	42,3%	3,0%	19,9%	3,5%	3,5 %	17,9 %
Niewiadom	22,7%	48,0%	41,3%	37,3%	1,3%	12,0%	5,3%	5,3 %	17,3 %
Paruszowiec- Piaski	23,5%	83,8%	42,6%	33,8%	1,5%	35,3%	10,3 %	4,4 %	7,4%

Źródło: Projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Rybnik do 2020 roku

Analizując badania przeprowadzone w tych dzielnicach oraz badania własne, przeprowadzone przez Zespół Pracy ze Społecznością Lokalną, poparte pracą z tymi społecznościami, wyłania się obraz społeczności, w których funkcjonowanie społeczne może prowadzić do wykluczenia społecznego. Eksperti oraz mieszkańcy mówią o tworzeniu się i rozwoju społeczności underclass,

która funkcjonuje poza głównym nurtem życia społecznego²⁶. Charakterystyczne jest przyjmowanie strategii życiowych polegających na zapewnieniu minimum potrzeb egzystencjonalnych bez planowania przyszłości i zapewnianiu tylko minimalnego poziomu zaspokojenia potrzeb, pozwalających jedynie na egzystencję. Bierność członków tej społeczności i strategie życiowe z niej wynikające, przejmowane są przez następne pokolenia, co prowadzi do reprodukcji biedy, a przede wszystkim przeświadczenia o niemożności wpływu na własne życie. Osoby zamieszkujące na tych terenach z jednej strony podkreślają problem ze znalezieniem pracy i występowanie długotrwałego bezrobocia. Jest to nierozzerwalnie związane z różnymi dysfunkcjami społecznymi, pojawiającymi się na tych terenach: alkoholizmem, wandalizmem, łamaniem prawa, przemocą domową. To utrwała biedę i tworzenie negatywnych strategii życiowych.

²⁶ Dr Andrzej Górný, dr Agata Zygmunt „*Małe społeczności – wielkie problemy. Skala i specyfika wykluczenia społecznego w wybranych dzielnicach miasta Rybnika*”, s. 131-139

5. Cele Programu

Podniesienie funkcjonowania społecznego i zawodowego, integracja społeczna mieszkańców Paruszowca–Piaski, Niedobczyc, Niewiadomia, Boguszowic Osiedla, w szczególności osób wymagających pełnego włączenia w życie społeczne oraz podniesienie poziomu aktywności instytucji lokalnych i ich mieszkańców na rzecz samodzielnego rozwiązywania ważnych problemów społecznych w latach 2015-2023.

Cel szczegółowy	Wskaźnik pomiar celu *	Wartość wskaźnika**			Źródło weryfikacji/pozyskania danych do pomiaru wskaźnika oraz częstotliwość pomiaru***
		K	M	O	
Podniesienie poziomu aktywności mieszkańców oraz instytucji lokalnych w celu rozwiązywania ważnych problemów społecznych, w szczególności dotyczących osoby korzystające ze wsparcia OPS	Liczba osób zwiększających własną aktywność poprzez udział w inicjatywach społecznych	39	2	40	Liczba osób biorących udział w inicjatywach (listy obecności, początek i koniec realizacji wsparcia)
	Liczba osób zwiększających wiedzę na temat potrzeb i problemów grup i społeczności	52	3	55	Liczba osób biorących udział w działaniach środowiskowych (listy obecności, początek i koniec realizacji wsparcia)
	Liczba osób zwiększających świadomość społeczną	37	3	40	Liczba osób korzystających ze wsparcia specjalistycznego (listy obecności, początek i koniec realizacji wsparcia)
Zdobycie umiejętności umożliwiających wejście na rynek pracy, nauka łączenia życia zawodowego z życiem rodzinnym oraz podwyższenie statusu zawodowego poprzez zwiększenie kwalifikacji zawodowych	Liczba osób, które podwyższyły kwalifikacje poprzez kursy, szkolenia ułatwiające podjęcie zatrudnienia	10	5	15	Liczba certyfikatów, ankieta (początek i koniec realizacji wsparcia)
	Liczba osób, która zwiększyła wiedzę z zakresu poruszania się po rynku pracy - doradca zawodowy	39	3	42	Lista obecności z zajęć, ankieta (początek i koniec realizacji wsparcia)
Wzmocnienie potencjału osobowościowego poprzez zwiększenie motywacji do działania i wiary we własne siły, wytworzenie umiejętności interpersonalnych oraz poprawa funkcjonowania w społeczeństwie	Liczba osób, które podniosły kompetencje społeczne po udziale w grupie wsparcia	39	3	42	Liczba certyfikatów z uczestnictwa, opinia pracownika socjalnego (początek i koniec realizacji wsparcia)
	Liczba osób, która wzmocniła umiejętności psychospołeczne po	39	3	42	Liczba certyfikatów ukończenia treningu, ankieta (początek i koniec realizacji)

	udziale w warsztatach motywacyjnych				wsparcia)
--	-------------------------------------	--	--	--	-----------

* Wskaźniki pomiar celu dotyczy pierwszego okresu finansowania programu – 2015–2017

** Wartość wskaźnika dotyczy pierwszego okresu finansowania programu – 2015–2017

*** Źródło weryfikacji/pozyskania danych do pomiaru wskaźnika oraz częstotliwość pomiaru dotyczy pierwszego okresu finansowania programu – 2015–2017.

5.1. Wskaźniki

Wskaźniki realizacji Programu Aktywności Lokalnej dotyczą pierwszego okresu finansowania programu – 2015–2017:

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie – 53 kobiety, 4 mężczyzn (łącznie 57 osób).

Weryfikacja statusu osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie będzie następowała poprzez zbadane w momencie rozpoczęcia udziału w projekcie czy osoba lub rodzina:

- korzysta ze świadczeń pomocy społecznej zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* lub kwalifikuje się do objęcia wsparciem przez pomoc społeczną, tj. spełnia co najmniej jeden z warunków określonych w art. 7 ustawy *o pomocy społecznej* (sposób pomiaru: zaświadczenie z ośrodka pomocy społecznej lub oświadczenie uczestnika),
- i/ lub osoba zakwalifikowana jest do III profilu pomocy zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (sposób pomiaru: zaświadczenie z Powiatowego Urzędu Pracy),
- i/ lub osoby korzysta z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 (sposób pomiaru: oświadczenie uczestnika).

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 47 kobiet, 1 mężczyzna (łącznie 48 osób).

Wskaźnik pomiaru celu mierzony dwukrotnie - na rozpoczęcie udziału w projekcie w celu określenia stanu wyjściowego i na zakończenie udziału w projekcie w celu dokonania oceny wzrostu kwalifikacji.

Źródłem weryfikacji i pozyskania danych do pomiaru wskaźnika jest wywiad skategoryzowany pracownika socjalnego na wejście i zakończenie udziału w projekcie oraz ankieta przed i po zakończeniu udziału w projekcie pozwalająca zbadać postęp społeczno - zatrudnieniowy.

O osiągnięciu celu będzie świadczyć m.in.:

- wzmocnienie motywacji do podjęcia pracy,
- rozpoczęcie nauki,
- zwiększenie umiejętności pro - zawodowych,
- zwiększenie pewności siebie i własnych umiejętności,
- poprawa umiejętności rozwiązywania pojawiających się problemów,
- podjęcie wolontariatu,
- poprawa stanu zdrowia,
- ograniczenie nałogów,
- doświadczenie widocznej poprawy w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych.

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 45 kobiet, 2 mężczyzn (łącznie 47 osób).

Wskaźnik pomiaru celu mierzony dwukrotnie na rozpoczęcie udziału w projekcie w celu określenia umiejętności i wiedzy dotyczącej poszukiwania pracy i na zakończenie udziału w projekcie w celu dokonania oceny wzrostu działań zmierzających do podjęcia pracy

Źródłem weryfikacji i pozyskania danych do pomiaru wskaźnika będzie wywiad skategoryzowany pracownika socjalnego na wejście i zakończenie udziału w projekcie oraz ankieta przed i po zakończeniu udziału w projekcie pozwalająca zbadać postęp w poszukiwaniu pracy.

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) - 6 kobiet, 1 mężczyzna (łącznie 7 osób).

Wskaźnik pomiaru celu następuje zgodnie z metodologią określoną dla efektywności zatrudnieniowej wskazaną w Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze rynku pracy na lata 2014 – 2020. O uzyskaniu rezultatu świadczyć będzie podjęcie pracy na podstawie stosunku pracy, stosunku cywilnoprawnego lub podjęcie działalności gospodarczej. Wskaźnik pomiaru celu mierzony będzie narastająco – od początku realizacji projektu w następujący sposób:

na rozpoczęcie udziału w projekcie w celu określenia, czy w/w osoba momencie rozpoczęcia udziału we wsparciu była bezrobotna lub bierna zawodowo;

w momencie podjęcia pracy, na zakończenie przez uczestnika udziału w projekcie, ale nie później mniej po upływie trzech miesięcy od zakończenia udziału w projekcie,

w przypadku niepodjęcia pracy przez uczestnika projektu – nie wcześniej niż po upływie trzech miesięcy, następujących po dniu zakończenia udziału w projekcie.

Źródłem weryfikacji i pozyskania danych do pomiaru wskaźnika to oświadczenie i dokumentacja potwierdzająca status osoby na rynku pracy.

6. Grupy docelowe

Program w latach 2015-2017 jest skierowany do łącznie 57 osób (4 mężczyzn i 53 kobiet), ich rodzin oraz otoczenia zamieszkujących w Niedobczycach, Paruszwcu–Piaskach, Niewiadomiu zagrożonych wykluczeniem społecznym, wykluczonych i dyskryminowanych na rynku pracy, korzystających z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku. Uczestnicy Programu będą wywodzić się z grupy osób bezrobotnych (posiadających III profil pomocy zgodnie z ustawą o z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*), niepracujących i zatrudnionych zagrożonych utratą pracy.

Przewiduje się zastosowanie w ramach Programu instrumentów aktywnej integracji z grupy instrumentów aktywizacji zawodowej, edukacyjnej, społecznej i zdrowotnej. Zastosowane instrumenty zależne będą od indywidualnej sytuacji osoby objętej PAL i stworzonej ścieżki reintegracji. Wybór odpowiednich instrumentów będzie efektem współpracy pracownika socjalnego z uczestnikiem, jednakże zależeć będzie także od konsultacji z doradcą zawodowym.

Nabór uczestników do projektu przeprowadza Ośrodek Pomocy Społecznej w Rybniku poprzez ogłoszenia na stronach internetowych, plakaty, instytucje pomocowe i ważne dla kobiet i pracowników socjalnych. Określony będzie termin naboru, który może zostać przedłużony z uwagi na taką konieczność.

Etap 1 Kryteria naboru formalne: zgłoszenie chęci udziału w projekcie w wyznaczonym terminie rekrutacji wypełnienie ankiety rekrutacyjnej.

Etap 2 kryteria merytoryczne - Powołana komisja ds. rekrutacji wyodrębni grupę uczestników spełniającą kryteria - waga punktowa:

- kobieta (uwzględnienie zasady równych szans),

- korzystanie ze wsparcia Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020,
- posiadanie III profilu pomocy zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, jeżeli osoba jest zarejestrowana w Powiatowym Urzędzie Pracy w Rybniku,
- posiadanie statusu osoby nieaktywnej zawodowo,
- zamieszkiwanie na terenach zaniedbanych przeznaczonych do rewitalizacji społecznej.

Etap 3 - Rozmowa kwalifikująca kandydata na uczestnika projektu - waga punktowa:

- motywacja kandydata/ki do udziału w projekcie,
- sytuacja dotycząca obszaru jego wykluczenia,
- posiadanie własnych zasobów/ich brak do przezwyciężenia utrwalonej niekorzystnej sytuacji społeczno-zawodowej,
- występowanie wielowymiarowego wykluczenia społecznego.

Na podstawie indywidualnych rozmów w oparciu o diagnozę sytuacji komisja ds. rekrutacji dokona ostatecznej weryfikacji uczestnika. Końcowym etapem będzie podpisanie kontraktu socjalnego, umowy, zawierający zasady współdziałania w rozwiązywaniu problemów osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej oraz określenie planu reintegracji. Stworzona zostanie także lista rezerwowa uczestników, w razie potrzeby przeprowadzony będzie dodatkowy nabór.

7. Sposób i metody realizacji

Wszystkie działania, podejmowane w ramach Programu są zgodne z:

- ustawą z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*
- ustawą *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*,
- Krajowym Programem Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020,
- Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020,
- Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020,
- Szczegółowym Osi Priorytetowych RPO WSL 2014-2020.

W ramach Programu stosowane i finansowane będą instrumenty o charakterze aktywizacyjnym, mające doprowadzić do przywrócenia osób wykluczonych na rynek pracy oraz do ich integracji ze społeczeństwem, poprzez przywrócenie im zdolności lub możliwości zatrudnienia, uzyskanie wsparcia dochodowego oraz wyeliminowanie przeszkód napotykanich przez osoby i rodziny w procesie dostępu do praw i usług społecznych, a przez to wspierających ich powrót do zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Zestaw instrumentów aktywnej integracji dostosowany będzie do potrzeb konkretnych uczestników Programu na podstawie stworzonej ścieżki reintegracji.

W ramach Programu realizować się będzie usługi aktywnej integracji, których celem jest:

- a) odbudowa i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu (reintegracja społeczna) lub
- b) odbudowa i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy (reintegracja zawodowa) lub
- c) zapobieganie procesom ubóstwa, marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Do w/w usług aktywnej integracji należą usługi o charakterze:

- a) społecznym, których celem jest nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej,
- b) zawodowym, których celem jest pomoc w podjęciu decyzji dotyczącej wyboru lub zmiany zawodu, wyposażenie w kompetencje i kwalifikacje zawodowe oraz umiejętności pożądane na rynku pracy, pomoc w utrzymaniu zatrudnienia;
- c) edukacyjnym, których celem jest wzrost poziomu wykształcenia, dostosowanie wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy,

d) zdrowotnym, których celem jest wyeliminowanie lub złagodzenie barier zdrowotnych utrudniających funkcjonowanie w społeczeństwie lub powodujących oddalenie od rynku pracy.

W momencie realizacji zadań aktywnej integracji finansowane mogą być również:

- a) koszty opieki nad dzieckiem lub osobą zależną (na czas realizacji zajęć), poniesione przez osobę będącą uczestnikiem zajęć lub koszty zorganizowania zajęć z dziećmi lub osobami zależnymi osób będących uczestnikami zajęć,
- b) koszty pobytu dziecka uczestnika projektu w świetlicach i klubach,
- c) koszty ubezpieczenia zdrowotnego uczestnika projektu,
- d) koszty dojazdów uczestników projektu oraz osób z ich otoczenia, które korzystają z instrumentów aktywnej integracji, a w przypadku niepełnosprawnych uczestników ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności również ich opiekunów, związane z uczestnictwem w kursach, poradnictwie, szkoleniach, konsultacjach i innych zajęciach w ramach projektu, związanych z realizacją projektu,
- e) koszty wyżywienia dla uczestników projektu oraz osób z ich otoczenia, które korzystają z instrumentów aktywnej integracji, a w przypadku niepełnosprawnych uczestników ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności także ich opiekunów, podczas zajęć wynikających z zaplanowanej ścieżki reintegracji,
- f) kierowanie i sfinansowanie badań profilaktycznych lub specjalistycznych, w związku z możliwością podjęcia zatrudnienia,
- g) koszty ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków uczestników projektu.

8. Zadania

8.1. Zadanie I Aktywna Integracja.

8.1.1. Stworzenie Programu Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika i przyjęcie Programu uchwałą Rady Miasta Rybnika.

8.1.2. Zdiagnozowanie bezpośredniego środowiska lokalnego, z którym prowadzona będzie praca – tworzenie i ewaluacja mapy zasobów i potrzeb środowiska lokalnego:

- Niedobczyce
- Niewiadom
- Paruszowiec–Piaski.

8.1.3. Tworzenie koalicji na rzecz środowiska lokalnego na trzech dzielnicach.

8.1.4. Realizacja Programu w podziale na trzy grupy uczestników z trzech dzielnic:

- Zaplanowanie indywidualnej ścieżki reintegracji – indywidualnego wsparcia dla każdego uczestnika: trener, psycholog, prawnik, asystent rodziny, instrumenty zawodowo – edukacyjne;
- Kompleksowe wsparcie pracownika socjalnego – prowadzenie indywidualnej pracy z uczestnikiem, diagnoza oraz ewaluacja zachodzących zmian;
- Działania reintegracji społecznej w celu budowania poczucia własnej wartości, motywacji do zmian, wytworzenie asertywności, umiejętności walki ze stresem, zmiany postawy na aktywną:
 - a) organizacja i przeprowadzenie warsztatu aktywizującego i motywującego,
 - b) organizacja warsztatów z zakresu animacji społecznej,
 - c) warsztat z zakresu zmiany wizerunku do poszukiwania pracy,
 - d) organizacja i prowadzenie grup wsparcia przez pracowników socjalnych,
 - e) organizacja grup edukacyjnych (prowadzone przez specjalistów zgodnie z zapotrzebowaniem uczestników (np. psycholog, doradca, rehabilitant) – w trakcie trwania grup wsparcia.
- Działania poprawiające funkcjonowanie społeczne, wewnątrz rodzinne - zmiana wizerunku kobiety w rodzinie, zwiększenie motywacji, pozwalające na budowanie zmian funkcjonowania uczestnika w środowisku lokalnym, praca z uczestnikiem na podstawie umowy wolontariatu:
 - a) organizacja spotkań mikołajkowych,
 - b) wyjazd wspierający rodzinę,

- c) wyjście do kina,
- d) organizacja spotkania z kulturą (wystawa rękodzieł stworzonych przez uczestników i ich otoczenie),
- e) organizacja spotkania integracyjnego - grilla,
- f) organizacja pikników,
- g) organizacja inicjatywy społecznej budowanie odpowiedzialności za swoje miejsce zamieszkania,
- h) organizacja spotkań mieszkańców (ukazanie alternatywnych form spędzania czasu z rodziną),
- i) organizacja spotkań okolicznościowych.

8.1.5. Ocena realizacji działań w ramach Programu w zakresie grupowym i indywidualnym – w trakcie trwania programu oraz na zakończenie.

W ramach Programu realizowana jest zasada równości szans w związku z gorszym położeniem kobiet na rynku pracy: zajęcia dostosowane do potrzeb osób opiekujących się osobami zależnymi, zapewnienie opieki, poruszony problem równości szans kobiet na rynku pracy, uświadamiana możliwość łączenia życia zawodowego z rodzinnym i społecznym, zwalczane indywidualne problemy z godzeniem życia zawodowego z rodzinnym, wskazywanie odpowiednich wzorców funkcjonowania rodziny.

8.2. Zadanie II. Zasilki

W ramach PAL możliwe jest przyznanie świadczeń w formie zasiłków celowych, okresowych oraz świadczeń z tytułu kontynuacji nauki, zgodnie z ustawą o pomocy społecznej.

8.3. Zadanie III Instrumenty reintegracji zawodowej

W ramach zadania znajdują się koszty związane z realizacją ścieżki reintegracji - uczestnik projektu zgodnie z w/w ścieżką będzie miał możliwość skorzystać z instrumentów reintegracji zawodowej.

8.3.1. Organizacja staży zawodowych:

- skierowanie uczestnika na staż zawodowy

8.3.2. Organizacja szkoleń zawodowych:

- skierowanie uczestnika na szkolenie zawodowe zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy, umiejętnościami i możliwościami uczestnika (po diagnozie).

8.3.3. Trener pracy:

- zajęcia indywidualne i grupowe dla uczestników projektu z zakresu doradztwa zawodowego, dokumentów aplikacyjnych, poruszania się na rynku pracy.

8.3.4. Monitorowanie działań zmierzających do podjęcia pracy:

- zgodnie z indywidualnym zapotrzebowaniem uczestników.

8.3.5. Organizacja prac społecznie użytecznych:

- koszt 40% prac społecznie – użytecznych.

8.4. Zadanie IV. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu

Zadanie Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu ma na celu sprawną realizację Programu poprzez monitoring i ewaluację, co pozwoli na prawidłowe rozliczenie środków finansowych. Realizowane będą także wszelkie zadania związane z promowaniem realizowanych działań. W ramach zadania realizowana będzie:

- a) obsługa administracyjno-księgowa,
- b) promocja Programu,
- c) monitoring i ewaluacja Programu.

9. Budżet Programu

Budżet Programu zabezpieczony jest w ramach projektu „Alternatywa”, współfinansowanego w ramach Osi Priorytetowej IX *Włączenie społeczne* Działania 9.1 *Aktywna integracja* Poddziałania 9.1.6. *Programy aktywnej integracji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym*. Koszt Programu w latach 2015-2017 określony jest we wniosku o dofinansowanie projektu wynosi 431 152,00 zł. Zakłada się także wsparcie ze strony sponsorów. Kwota przeznaczona na Program może ulec zmianie, ze względu na możliwe przesunięcia w ramach projektu „Alternatywa”, zgodnie z Wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020. *Zadania: Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu* nie są wyszczególnione w ramach wyżej wymienionego budżetu, gdyż ujęte są w całości wniosku aplikacyjnego „Alternatywa” w ramach kosztów pośrednich.

Tabela 14. Budżet Programu na lata 2015-2017

L.p.	Zadanie	Ilość	Jedn. miary	Cena jednostk.	Łącznie
				(w zł)	
Zadanie I. Aktywna integracja					
1	Organizacja inicjatywy społecznej - zgodnie z potrzebami uczestników- sadzenie kwiatków, organizacja zabaw dla dzieci, malowanie ławek itp	3	usługa	2 000,00 zł	6 000,00 zł
2	Organizacja spotkań mikołajkowych (zakup słodczy, wynajęcie sali, klauna, mikołaja) dla uczestników i ich otoczenie	6	usługa	1 000,00 zł	6 000,00 zł
3	Wyjazd wspierający integrację rodziny (dla całych rodzin)	100	osoba	100,00 zł	10 000,00 zł
4	Zatrudnienie psychologa - zgodnie z potrzebami uczestników.	100	godzina	70,00 zł	7 000,00 zł
5	Zatrudnienie prawnika - zgodnie z potrzebami uczestników - umowa cywilnoprawna	200	godzina	100,00 zł	20 000,00 zł
6	Organizacja spotkania integracyjnego - grill (zakup kielbasy i dodatków, wynajęcie miejsca grillowego itp)	100	osoba	25,00 zł	2 500,00 zł
7	Organizacja spotkań z kulturą (wystawa rękodzieł, fotografii, malarstwa) - poczęstunek, wynajęcie sali, prelegent	1	usługa	1 000,00 zł	1 000,00 zł
8	Wyjście do kina dla uczestników i ich otoczenia	70	osoba	15,00 zł	1 050,00 zł
9	Zatrudnienie pracownika socjalnego - umowa o pracę - 2 etaty	56	miesiąc	3 800,00 zł	212 800,00 zł
10	Zakup żywności na grupy wsparcia (około 48 spotkań x 60 osób w trzech dzielnicach)	48	dzień	100,00 zł	4 800,00 zł

11	Zatrudnienie specjalistów (animacja społeczna, psycholog, dietetyk itp) - zgodnie z potrzebami uczestników na grupy wsparcia w trzech dzielnicach	72	godzina	70,00 zł	5 040,00 zł
12	Warsztaty z zakresu animacji społecznej - umowa cywilnoprawna (1 moduł 10 godzin)	3	moduł	700,00 zł	2 100,00 zł
13	Materiały na zajęcia grup wsparcia (biurowe, plastyczne, artystyczne) - zgodnie z zapotrzebowaniem uczestników - 5 spotkań grup wsparcia x 3 dzielnice osób	5	dzień	400,00 zł	2 000,00 zł
14	Organizacja pikniku - wynajęcie urządzeń do zabaw dla dzieci (pikniki na trzech dzielnicach)	3	dzień	500,00 zł	1 500,00 zł
15	Organizacja pikniku - zakup żywności (gorący poczęstunek), nagród na zabawy dla dzieci, wynajęcie zespołu muzycznego i nagłośnienia, zabaw dla dzieci	3	dzień	5000,00 zł	15 000,00 zł
16	Zatrudnienie asystenta rodziny - umowa zlecenie	400	godzina	50,00 zł	20 000,00 zł
17	Warsztat z zakresu zmiany wizerunku do poszukiwania pracy 3 4 5	57	osoba	400,00 zł	22 800,00 zł
18	Koszt dojazdów na zajęcia	57	miesiąc	100,00 zł	5 700,00 zł
19	Zakup komputera	1	sztuka	3500,00 zł	3 500,00 zł
20	Zakup oprogramowania (Windows, Office)	1	zestaw	1000,00 zł	1 000,00 zł
21	Organizacja spotkań mieszkańców - koszt dotyczy 3 dzielnic miasta - uczestnicy oraz ich otoczenie	3	inne	2000,00 zł	6 000,00 zł
Zadanie II. Zasiłki					
22	Zgodnie z potrzebami uczestników	57	osoba	100,00 zł	5700,00 zł
Zadanie III. Instrumenty reintegracji zawodowej					
23	Trener pracy	500	godzina	30,00 zł	15 000,00 zł
24	Koszt opieki nad osobą zależną	1	zestaw	1 000,00 zł	1 000,00 zł
25	Organizacja prac społecznie - użytecznych	1000	godzina	3,24 zł	3 240,00 zł
26	Organizacja szkoleń zawodowych- zgodnie z potrzebami uczestników	20	osoba	1 000,00 zł	20 000,00 zł
27	Organizacja staży zawodowych	30	miesiąc	997,40 zł	29 922,00 zł

28	Koszt dojazdów na szkolenia, warsztaty	10	osoba	50,00 zł	500,00 zł
Zadanie IV. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu					
	Suma	-	-	-	431 152,00 zł

10. Harmonogram realizacji Programu na lata 2015-2017

Pierwsza część Programu realizowana będzie w okresie od jego przyjęcia do 31 grudnia 2017 roku, w ramach projektu „Alternatywa”. W następnych latach ponownie będzie się składać wniosek o dofinansowanie Programu.

Tabela 15. Harmonogram realizacji Programu na lata 2015-2017

Harmonogram realizacji programu 2015-2017						
Rok		2015	2016		2017	
Półrocze		II	I	II	I	II
1. Aktywna Integracja						
1.1	Stworzenie Programu Aktywności Lokalnej dla Miasta Rybnika i przyjęcie Programu uchwałą Rady Miasta Rybnika					
1.2	Zdiagnozowanie bezpośredniego środowiska lokalnego, tworzenie i ewaluacja mapy zasobów i potrzeb środowiska lokalnego					
1.3	Tworzenie koalicji na rzecz środowiska lokalnego na trzech dzielnicach					
1.4	Realizacja Programu w podziale na trzy grupy uczestników z trzech dzielnic					
1.5	Zaplanowanie indywidualnej ścieżki reintegracji					
1.6	Kompleksowe wsparcie pracownika socjalnego					
1.7	Działania reintegracji społecznej					
1.8	Działania poprawiające funkcjonowanie społeczne, wewnątrz rodzinne					
1.9	Ocena realizacji działań w ramach Programu w zakresie grupowym i indywidualnym					
2. Zasiłki						
2.1	Zasiłki					
3. Reintegracja zawodowa						
3.1	Organizacja staży zawodowych - skierowanie uczestnika na staż zawodowy					
3.2	Organizacja szkoleń zawodowych					
3.3	Trener pracy					
3.4	Monitorowanie działań zmierzających do podjęcia pracy					
3.5	Organizacja prac społecznie użytecznych					
4. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu						
4.1.	Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu					

11. Realizatorzy Programu oraz podział odpowiedzialności

Odpowiedzialność za realizację Programu przejmuje Zespół Pracy ze Społecznością Lokalną Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku, który zajmuje się realizacją całości projektu „*Alternatywa*”. Do realizacji Programu zaangażowani także zostaną pracownicy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku. Ponadto, korzystać się będzie również z pomocy organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych Miasta, instytucji działających na terenie Rybnika oraz wolontariuszy chętnych do współpracy.